

Aino Hakala & Kirsi Lempola

”SORI, LAHKOLAPSUUS.”

Uskonnollisesta yhteisöstä eronneiden
vuorovaikutussuhteet ja identiteetti

TIIVISTELMÄ

Aino Hakala & Kirsi Lempola: "Sori, lahkolapsuus." Uskonnollisesta yhteisöstä eronneiden vuorovaikutussuhteet ja identiteetti
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Viestinnän ja journalistiikan tutkinto-ohjelma
Huhtikuu 2020

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä uskonnollisesta yhteisöstä eronneiden vuorovaikutussuhteiden sekä identiteetin kehittämisestä. Tutkimuksen kohteena ovat vanhoillislestadiolaisuudesta eronneet, sillä vanhoillislestadiolaisuus on yksi Suomen pääuskonnon suurimmista herätysliikkeistä. Vanhoillislestadiolaisista tehty tutkimus on keskittynyt yhteisössä koettuun henkiseen ja hengelliseen väkivaltaan, eikä vuorovaikutusta eron jälkeen ole tutkittu. Aiempaa tutkimusta vuorovaikutussuhteiden ja identiteetin kehittämisestä uskonnollisesta yhteisöstä eroamisen jälkeen on tehty esimerkiksi Jehovan todistajista ja ortodoksijuutalaisista. Eri uskonnollisten yhteisöjen säännöt ja käytänteet eroavat kuitenkin paljon toisistaan, joten on tärkeää tutkia, miten juuri vanhoillislestadiolaisuudesta eronneet kokevat vuorovaikutussuhteidensa ja identiteettinsä kehittymisen. Teoreettisena taustana vuorovaikutussuhteiden analyysissä hyödynnetään viestinnän mukauttamisen teoriaa ja identiteetin analyysin apuna teoriaa symbolisesta interaktionismista.

Vuorovaikutussuhteiden osalta tutkimus pyrkii vastaamaan siihen, miten uskonnollisesta yhteisöstä eronneiden vuorovaikutussuhteet yhteisöön kuuluviin läheisiin sekä yhteisön ulkopuolisiin läheisiin kehittyvät. Identiteettiä tarkastellaan kysymällä, kuinka identiteetti rakentuu uudelleen vuorovaikutustilanteissa uskonnollisesta yhteisöstä eroamisen jälkeen. Tutkimusaineisto kerättiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla, johon osallistui viisi vanhoillislestadiolaisuudesta eronnutta henkilöä. Analyysimenetelmänä käytettiin laadullista sisällönanalyysia, jonka pohjalta aineisto jaettiin teemoihin.

Tutkimustuloksista selviää, että vanhoillislestadiolaisuudesta eronneiden vuorovaikutussuhteet yhteisön jäseniin etääntyvät arvomaailman ja arkitekemisten muutoksen myötä. Sekä eronneet että yhteisön jäsenet kuitenkin lähentävät vuorovaikutustaan toisiinsa nähdessä välttääkseen konflikteja ja kiusallisia tilanteita. Vuorovaikutussuhteet yhteisön ulkopuolisiin ihmisiin sen sijaan paranevat eron jälkeen, kun vanhoillislestadiolaisuus ei enää määrittele identiteettiä ja saa olla vapaammin oma itsensä. Vuorovaikutussuhteiden ja identiteetin kannalta merkitykselliseksi koetaan myös vertaistuki etenkin muilta vanhoillislestadiolaisuudesta eronneilta. Tuloksista voidaan päätellä, että eroprosessi vaikuttaa eronneiden henkilöiden sosiaaliseen elämään ja oman identiteetin kokemiseen. Yhteiskunnallisesti ajatellen tutkimustuloksemme ovat tärkeitä, sillä ne osoittavat sosiaalisen ympäristön muutoksen yhteyden yksilön vuorovaikutuskäyttäytymiseen ja voivat auttaa eronneiden integroitumista yhteisön ulkopuoliseen yhteiskuntaan.

Avainsanat: Vuorovaikutussuhteet, identiteetti, eroprosessi, uskonnollinen yhteisö, viestinnän mukauttaminen, symbolinen interaktionismi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 USKONNOLLINEN YHTEISÖ JA SIITÄ EROAMINEN	6
2.1 USKONNOLLISET YHTEISÖT	6
2.2 VANHOILLISLESTADIOLAISUUS	7
2.3 USKONNOLLISESTA YHTEISÖSTÄ EROAMINEN	10
2.4 EROPROSESSIN HAASTEET	12
2.5 LÄHEISET VUOROVAIKUTUSSUHTEET	14
3 VIESTINNÄN MUKAUTTAMINEN JA IDENTITEETIN KEHITTYMINEN	15
3.1 VIESTINNÄN MUKAUTTAMISEN TEORIA	15
3.2 SYMBOLINEN INTERAKTIONISMI	17
3.3 USKONNOLLINEN IDENTITEETTI	19
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	20
4.1 TUTKIMUSONGELMA JA -KYSYMYKSET	20
4.2 AINEISTON KERUU	21
4.3 AINEISTON ANALYYSI	22
5 TUTKIMUSTULOKSET	23
5.1 VUOROVAIKUTUSSUHTEET VANHOILLISLESTADIOLAISTEN KANSSA	23
5.1.1 Yhteisön sisäiset vuorovaikutussuhteet ennen eroa	23
5.1.2 Kahden maailman välissä	24
5.1.3 Erosta ilmoittaminen ja läheisten suhtautuminen	25
5.1.4 Vuorovaikutussuhteiden kehittyminen eron jälkeen	25
5.1.5 Vuorovaikutuksen ja käytöksen muutos vanhoillislestadiolaisten kanssa	28
5.2 YHTEISÖN ULKOPUOLISET VUOROVAIKUTUSSUHTEET	31
5.2.1 Suhtautuminen yhteisön ulkopuolisiin ennen eroa	31
5.2.2 Yhteisön ulkopuoliset vuorovaikutussuhteet eron jälkeen	32
5.2.3 Vuorovaikutuksen lähentäminen yhteisön ulkopuolisten kanssa	34
5.3 IDENTITEETIN KEHITTYMINEN	37
5.3.1 Aikaisempi identifioituminen lestadiolaiseksi – me ja muut	37
5.3.2 Identiteettiin vaikuttavat henkilöt eron jälkeen	38
5.3.3 Sinut itsensä kanssa	39
5.3.4 Ryhmät identiteetin tukena	40
5.3.5 Vapauden ja itsenäisyyden tunne	41
6 POHDINTA	42
6.1 VUOROVAIKUTUSSUHTEIDEN KEHITTYMINEN YHTEISÖÖN KUULUVIEN KANSSA	43
6.2 VUOROVAIKUTUSSUHTEIDEN KEHITTYMINEN YHTEISÖN ULKOPUOLISTEN KANSSA	45
6.3 IDENTITEETIN KEHITTYMINEN	47
6.4 TUTKIMUKSEN ARVIOINTI	48

6.5 Jatkotutkimus 50

Kirjallisuus 51

Liite 1 53

1 JOHDANTO

Ihmisellä on luontainen tarve kuulua johonkin yhteisöön. Yhteisöille ominaista on se, että sen jäseniä yhdistää jokin tietty piirre tai tekijä. (Allardt 1976, 42, 50, 142.) Monet kuuluvat esimerkiksi johonkin tiettyyn uskontoon, ja uskonnon kautta voi kokea kuuluvansa yhteen muiden uskonnon kannattajien kanssa. Jos yksilö ei kuitenkaan samastu yhteisön arvoihin tai usko sen ideologiaan, mutta elää sen odotusten mukaan, jossakin vaiheessa sisäiset ristiriidat voivat kasvaa niin suuriksi, että hän alkaa kyseenalaistaa yhteisön käsitystä todellisuudesta, mikä voi johtaa yhteisöstä eroamiseen (Timonen 2013b, 121). Eroaminen tiukasta uskonnollisesta yhteisöstä voi olla helpottava ja vapauttava kokemus henkilölle, joka ei koe yhteisön arvomaailmaa omakseen. Samaan aikaan erotilanne on kuitenkin vaikea, sillä siihen liittyy haasteita, jotka hankaloittavat eronneen elämää.

Uskonnollisesta yhteisöstä eronneet ovat yhteiskuntamme väliinputoajia, joilla tutkitusti on huomattu olevan esimerkiksi mielenterveysongelmia eron seurauksena (ks. esim. Ruoho 2015, 159–170, 345–363; Berger 2015, 680; Moskowitz 2014; Testoni ym. 2019).

Uskonnollisista yhteisöistä eronneita onkin tärkeää tutkia, sillä sen avulla voidaan saada tietoa siitä, miten ihmiset sopeutuvat ympäröivään yhteiskuntaan. Ymmärryksen avulla näitä vähemmistöjä voidaan myös auttaa tarkoituksenmukaisella tavalla.

Uskonnollisesta yhteisöstä eronnut joutuu siirtymään tarkkaan määritellystä ympäristöstä maailmaan, joka vaatii elämän uudelleenorientointia sekä oman identiteetin rakentamista uudelleen (Berger 2015, 671). Myös eronneen ihmissuhteet muuttuvat ja kehittyvät eron seurauksena. Vuorovaikutuksen kannalta onkin mielenkiintoista, kuinka suhteet muuttuvat yksilön erotessa yhteisöstä, joka osaltaan antaa kehyksen vuorovaikutukselle.

Tutkimuksen avulla voidaan ymmärtää paremmin sosiaalisen ympäristön muutoksen yhteyttä yksilön vuorovaikutuskäyttäytymiseen. Koska vuorovaikutus ja sosiaalinen ympäristö vaikuttavat ihmisen identiteettiin, on kiinnostavaa tutkia, mitä identiteetille tapahtuu eron jälkeen.

Tutkimuskohteenamme ovat vanhoillislestadiolaisuuteen syntyneet, omasta tahdostaan eronneet henkilöt. Vanhoillislestadiolaiset kuuluvat luterilaiseen kirkkoon, josta eroaminen on kiihtynyt 2000-luvulla (Salomäki 2010, 26). Vanhoillislestadiolaisesta yhteisöstä

eronneita on tutkittu vain vähän, vaikka vanhoillislestadiolaiset ovat Suomessa suuri vähemmistö.

2 USKONNOLLINEN YHTEISÖ JA SIITÄ EROAMINEN

Uskonnollisia yhteisöjä ja niistä eronneita henkilöitä on tutkittu monista eri näkökulmista. Tässä tutkimuksessa keskitymme vanhoillislestadiolaisuudesta eronneiden henkilöiden kokemuksiin. Tässä luvussa tarkastellaan uskonnollisen yhteisön käsitettä ja vanhoillislestadiolaisuutta uskonnollisena yhteisönä. Käsitlemme myös aiempaa tutkimusta uskonnollisesta yhteisöstä eroamisesta ja läheisten vuorovaikutussuhteiden käsitettä ja sen merkitystä tutkimuksellemme.

2.1 Uskonnolliset yhteisöt

Yhteisön käsite on monimerkityksellinen ja yhteisöjen jäsenet ovat ainutlaatuisia (Timonen 2013a, 85). Timosen mukaan yhteisö voi olla tiivis ja käyttäytymistä määräävä sosiaalinen ryhmä tai se voi olla myös löyhempi joukko ihmisiä, jotka tuntevat symbolista yhteenkuuluvuutta. Tässä tutkimuksessa tarkoitamme uskonnollisella yhteisöllä sellaista ihmisjoukkoa, joka kokee uskovansa samoihin asioihin ja kuuluvansa samaan ryhmään uskonsa takia. Tarkennamme määritelmän suljetuksi uskonnolliseksi yhteisöksi, jolla tarkoitamme erityisesti eristäytynyttä, tiivistä ja pienempää uskonnollista yhteisöä, jonka elämää usko määrittää.

Tutkimuksen kohteeksi valitsimme vanhoillislestadiolaisuudesta eronneet, sillä heidän eroprosessiaan ei ole tutkittu yhtä paljon kuin esimerkiksi Jehovan todistajista tai muista kansainvälisemmistä yhteisöistä eronneita (ks. esim. Berger 2015, Ruoho 2015). Käsitlemme vanhoillislestadiolaisuutta tarkemmin seuraavissa luvuissa.

2.2 Vanhoillislestadiolaisuus

Tutkimuksemme kohteeksi valikoituivat vanhoillislestadiolaisuudesta eronneet, sillä liike on yksi Suomen pääuskonnon evankelisluterilaisuuden kattavimmista herätysliikkeistä (EVL 2019). Vanhoillislestadiolaisten näkyvyys yhteiskunnassamme on suuri, mutta vasta viime vuosina liikkeestä eroamiseen ja sen sisällä ilmeneviin epäkohtiin on alettu kiinnittää julkisesti huomiota (ks. Ruoho 2017; Ruoho & Ilola 2014; Ruoho 2013; Hurtig 2013; Linjakumpu 2012; Rauhala 2018; Leppänen & Hurtig 2012; Rova 2016; Ratinen 2019).

Vanhoillislestadiolaisuus on evankelisluterilaisen kirkon herätysliike. Luterilaisuus on Martin Lutherin (1483–1546) käynnistämä, 1500-luvulla tapahtuneen “uskonpuhdistuksen” eli reformaation seurauksena syntynyt kirkko. Luther kritisoi roomalaiskatolisen kirkon Raamatun vastaisia käytäntöjä ja halusi kirkon pohjautuvan raamatulliseen uskontulkintaan. Reformaatiossa Euroopan uskonnollisuus jakaantui opillisten erimielisyyksien vuoksi roomalaiskatoliseen ja protestanttisiin kirkkoihin. Luterilaisuus on yksi protestanttisen haaran kirkoista ja evankelisluterilaisuus yksi yli sadasta luterilaisesta kirkkokunnasta. Luterilaisuuden ydin on usko kolmiyhteiseen Jumalaan (Isä, Poika ja Pyhä henki), Raamatun sanoma Kristuksesta (Jeesuksesta) ja oppi uskonvanhurskaudesta (usko ja sen mukanaan tuoma pelastus syntyy Jumalan armosta). (Heino 1997, 42–43). Vanhoillislestadiolaisuus kuuluu evankelisluterilaiseen kirkkoon, mutta niiden suhde on kuitenkin ollut jännitteinen opillisiin kysymyksiin liittyvien erimielisyyksien vuoksi (em. 53). Omien sanojensa mukaan vanhoillislestadiolaiset suhtautuvat yhteiskunnan kehitykseen ja muutoksiin myönteisesti niin kauan, kun ne eivät aiheuta ristiriitaa heidän omien arvojensa kanssa. He haluavat olla aktiivisena osana yhteiskunnan rakentamista. (SRK 2019.)

Lestadiolaisuus on kirkkoherra Lars Levi Laestadiuksen (1800–1861) perustama, Ruotsista lähtöisin oleva herätysliike. Vuonna 1846 liike alkoi kasvaa ja levisi Ruotsin Lapista ja Suomen ja Norjan Lappiin suurilta osin lestadiolaisten lähetyskoulujen ansiosta (Dahlbacka & Swanström 2006, 67–84). Laestadiuksen kuoltua 1861 hänen työtään liikkeen johtajana jatkoi Juhani Rattamaa (1811–1899). Lestadiolaisuus vakiintui liikkeen nimeksi 1870-luvulla. 1800-luvun lopulla lestadiolaisuus oli levinnyt koko Suomeen, Pohjoiseen Ruotsiin ja Norjaan, Pohjois-Amerikkaan, Venäjälle ja Viroon. Rattamaan kuoltua tapahtui opillisten erimielisyyksien seurauksena ”lestadiolaisuuden suuri hajaannus”, jolloin liike jakautui vanhoillis- ja esikoislestadiolaisuuteen sekä

uusherätykseen. Suomessa näistä suunnista sai eniten jalansijaa vanhoillislestadiolaisuus. (EVL 2019; SRK 2019; Heino 1997, 51–52; Lohi 1997.)

Nykyään liike on keskittynyt Pohjois-Pohjanmaalle, Oulun seudulle ja Koillismaalle (EVL 2019; SRK 2019). Se kuuluu Suomen evankelisluterilaisen kirkon piiriin ja vanhoillislestadiolaiset ovat kirkon jäseniä. Toimintaa järjestetään rauhayhdistyksillä, joita on Suomessa 178. Rauhayhdistyksillä on yhteensä n. 35 000 jäsentä. (SRK 2019.) Aktiivista toimintaa on Suomi mukaan luettuna 19 eri maassa ja kannattajia yli 100 000 (EVL 2019). Toiminnan keskeinen muoto ovat seurakunnat. Lisäksi toiminta muodostuu pyhäkouluista, päiväkerhoista ja raamattuluokista, jotka sisältävät Raamatun lukemista ja tulkintaa, rukoilemista ja Siionin laulujen ja virsien laulamista. (SRK 2019.) Salomäen (2010, 374) tutkimuksen mukaan moniin muihin suomalaisiin herätysliikkeisiin kuuluviin verrattuna vanhoillislestadiolaisten uskonnollisuus on hyvin kollektiivista: uskonnon harjoittaminen keskittyy yhteisössä tapahtuvaan toimintaan. Liikkeeseen kuuluvat lukevat esimerkiksi Raamattua vähemmän kuin muiden herätysliikkeiden jäsenet. Yhteisiin tapahtumiin, kuten viikoittaiseen seuratoimintaan ja jokakesäisiin Suviseuroihin jäsenet sen sijaan osallistuvat aktiivisesti.

Raamattu ja sen tulkitseminen on vanhoillislestadiolaisille uskon ydinasia. He uskovat, että Raamattu on Jumalan sanaa ja hän on kertonut siinä kaiken, mitä vaaditaan pelastukseen. Vanhoillislestadiolaiset uskovat, kuten muutkin evankelisluterilaiset, että ihmiset ovat synnin vallassa, mutta Jeesus lunasti heidät Jumalalle kelpaaviksi eli vanhurskaiksi kärsimisellään, kuolemallaan ja ylösnousemuksellaan. Ihmisen on kuitenkin uskottava Jumalaan ja Jeesukseen, jotta hän pääsee osalliseksi tästä sovituksista. Usko syntyy Jumalan armosta ja hänen sanansa mukaisen opetuksen kuulemisesta ja vastaanottamisesta. Vaikka pelastus tapahtuu Jumalan armosta, vanhoillislestadiolaiset uskovat, että usko näkyy "rakkauden tekoina ja Hengen hedelminä" ihmisen elämässä.

Uskoon kuuluu myös kilvoitus, jossa ihminen pyrkii välttämään kaikkea, mikä johtaa häntä pois Jumalasta. Hän hoitaa uskonelämänsä käymällä pyhällä aterialla ehtoollisella, pyytää ja antaa anteeksi, on yhteydessä kristittyjen kanssa ja ripittäytyy eli pyytää syntejään anteeksi. (SRK 2019.) Vanhoillislestadiolainen yhteisö on suljetumpi ja tiukemmin säädelty kuin perinteinen evankelisluterilainen kirkko ja kieltää esimerkiksi ehkäisyn ja alkoholin käytön (Timonen 2013a, 108-119). Kaikki, jotka pysyvät loppuun asti maan päällä kilvoittelevassa seurakunnassa, pääsevät taivaan seurakuntaan (SRK 2019).

Käytännössä vanhoillislestadiolaiset uskovat, että vain heidän liikkeeseensä kuuluvat ovat oikeita uskovia ja pääsevät näin "taivaan seurakuntaan" (EVL 2019).

Vanhoillislestadiolaisuudesta eroava ei yhteisöön jääneiden mukaan pääse taivaaseen, mikä asettaa eroajan ja yhteisössä olevien vuorovaikutussuhteen eri raameihin kuin ennen eroa. Tämän asetelman vaikutusta vuorovaikutuskäyttäytymiseen ei kuitenkaan ole juurikaan tutkittu. Tässä tutkimuksessa tarkastelemme muun muassa eroajan vuorovaikutussuhteiden kehittymistä yhteisöön jääneiden läheisten kanssa sekä näiden suhteiden vaikutusta eroajan identiteettiin.

Vanhoillislestadiolaisuudesta on kirjoitettu Suomessa viime vuosina etenkin yhteisössä tapahtuvan henkisen ja fyysisen väkivallan sekä niiden aiheuttamien mielenterveysongelmien näkökulmasta (Ruoho 2017; Ruoho & Ilola 2014; Ruoho 2013; Hurtig 2013; Linjakumpu 2012; Linjakumpu 2015). Tutkimuskirjallisuus on käsitellyt myös yhteisöön kuuluvien kokemuksia toimintaan osallistumisesta ja yhteisöstä eroamisesta (Ruoho & Ilola 2014; Ruoho 2013; Salomäki 2012), liikkeen taloudellista toimintaa (Linjakumpu 2018) ja poliittista teologiaa (Nykänen 2012). On tärkeää, että yhteisön sisäisiä ongelmia ja yksilön kehitystä ja mielenterveyttä haittaavia asioita on nostettu päivänvaloon, ja että niistä ollaan myös tutkimuksellisesti kiinnostuneita.

Yksilön eroa lestadiolaisuudesta on käsitelty painottaen lähinnä erokokemusta ja yhteisön sisällä ilmenneitä ongelmia sekä niiden henkilökohtaisia seurauksia. Timonen (2013a) on tutkinut, kuinka uskonnollisista yhteisöistä irtautuneet rakentavat identiteettiään elämäkertomuksissaan. Hän käsittelee väitöskirjassaan myös lestadiolaisia, mutta tutkimuksessa mukana on kuitenkin vain yksi vanhoillislestadiolaisuudesta eronnut henkilö sekä yksi useammasta uskonnollisesta yhteisöstä eronnut, mukaan lukien vanhoillislestadiolaisuus. Tutkimus vanhoillislestadiolaisten erokokemuksista, identiteetistä ja vuorovaikutussuhteista on siis toistaiseksi ollut melko suppeaa. Tutkimuksessa on keskitytty siihen, miten yhteisössä vietetty aika vaikuttaa kokemukseen itsestä, ja siinä on käsitelty myös vuorovaikutussuhteita, mutta vähemmälle huomiolle on jäänyt eronneiden aloittaman, yhteisöstä irrallaan olevan elämän tutkiminen.

Tutkimuksesta puuttuu meidän edustamamme näkökulma siitä, miten yksilön identiteetti ja vuorovaikutussuhteet kehittyvät uskonnollisesta yhteisöstä eroamisen jälkeen. Lisäksi Timonen (2013a, 35) mainitsee, että "Kaikkiin irtautumisiin sopivan kehyksen rakentamista on pidetty vaikeana, sillä irtautujat eivät ole samassa sosiaalisessa tai psyykkisessä

tilanteessa, ja yhteisöjen tavat suhtautua irtautujiin ovat erilaisia. (Beckford 1985: 136, 150; Hoge 1988: 97; Beit-Hallahmi & Argyle 1997: 135; Streib & Keller 2004: 181.)” Eri yhteisöillä on ominaispiirteensä, joita ei voi täysin yleistää koskemaan muita yhteisöjä, joten on tärkeää, että myös vanhoillislestadiolaisuudesta eronneita tutkitaan yhteisön ominaispiirteet huomioon ottaen.

2.3 Uskonnollisesta yhteisöstä eroaminen

Uskonnollisista yhteisöistä irtautumista on tutkittu aiemmin, 1980-luvulta lähtien, etenkin amerikkalaisen sosiologian ja sosiaalipsykologian alalla. Tutkimus on keskittynyt yhteisöihin liittymiseen ja jäsenyyteen sekä yhteisöihin liittyviin epäkohtiin sekä itse irtautumisprosessiin. Tutkimusta on tehty esimerkiksi Jehovan todistajista ja mormoneista. (Timonen 2013a, 69–84.) Myös ortodoksisesta juutalaisyhteisöstä eroamisen kokemuksia ja haasteita on tutkittu (ks. Davidman 2014; Berger 2015). Bergerin (2015, 671) mukaan uskonnollisesta yhteisöstä, kuten Jehovan todistajista, mormoneista ja ultraortodoksisesta juutalaisuudesta eroamiseen liittyvä tutkimus on keskittynyt lähtemisen motivaatioon, eroamisen eri tyypeihin, itse eroprosessiin sekä identiteetinmuutokseen.

Vaikka tutkimusta on tehty runsaasti, eron jälkeisille vuorovaikutussuhteille ja niiden kautta uudelleen muovautuvalle identiteetille ei ole annettu yhtä lailla huomiota. Esimerkiksi Jehovan todistajia on kuitenkin tutkittu identiteetin ja vuorovaikutussuhteiden kehittymisen näkökulmasta enemmän kuin vanhoillislestadiolaisia. Testoni ym. (2019) ovat tutkineet uskonnollisesta yhteisöstä eroamisen aiheuttamaa identiteettikatoa ja siitä aiheutuvaa surua psykologisesta näkökulmasta, mutta he keskittyvät kuitenkin tutkimuksessaan Jehovan todistajiin uskonnollisena yhteisönä. Jehovan todistajat on kansainvälinen ja laajasti tunnettu järjestö (Jehovan todistajat 2018), kun taas lestadiolaisuus on keskittynyt Suomen alueelle (SRK 2019). Vanhoillislestadiolaiset ovat yksi Suomen valtauskonnon, evankelisluterilaisuuden, päähaaroista (Heino 1997, 51–53), joten liikkeestä tehdyllä tutkimuksella on yhteiskunnallista merkitystä.

Käsitlemme tässä tutkimuksessa uskonnollisesta yhteisöstä eroamista Timosen (2013a, 40) ajatuksiin tukeutuen. Timonen määrittelee uskonnollisesta yhteisöstä irtautumisen koetuksi prosessiksi yhteisöstä poistumisesta. Se sisältää sosiaaliset ja maailmankatsomukselliset muutokset sekä niiden arvioinnit. Jos yksilö ei samastu

yhteisön arvoihin tai usko sen ideologiaan, mutta elää sen odotusten mukaan, jossakin vaiheessa sisäiset ristiriidat voivat kasvaa niin suuriksi, että hän alkaa kyseenalaistaa yhteisön käsitystä todellisuudesta, mikä voi johtaa irtautumiseen (Timonen 2013b, 121).

Timosen (2013a, 11) mukaan irtautuminen on usein nähty kriisien kautta ja voimakkaana muutokokemuksena, joka etenee vaiheittaisena prosessina. Yhteisössä koetut, positiivisetkin uskonnolliset kokemukset voivat saada irtautuessa uusia merkityksiä. Vaikka kokemukset säilyvät, ne voidaan tulkita eri tavalla kuin ennen ja niille rakennetaan uuteen todellisuuteen täsmääviä merkityksiä. Ihmisten tulkinnat asioista voivat muuttua vielä vuosienkin kuluttua erosta esimerkiksi irtautujan saadessa uutta tietoa menneisyydestään. Yhtä lailla yhteisön sisällä olevat ihmiset voivat antaa eronneelle uusia merkityksiä, jotka voivat olla usein myös negatiivisia. Heidät voidaan esimerkiksi luokitella saatanan liittolaisiksi, jotka kieltävät totuuden. Ajan kuluessa menneisyys ja siihen vaikuttaneet asiat aletaan yleensä nähdä monipuolisemmin ja irtautuja alkaa luottaa enemmän omaan subjektiiviseen näkökulmaansa erosta. (Timonen 2013b, 122–124.)

Suomessa käsitykset irtautumisesta ovat kytkeytyneet erityisesti keskusteluun uskontojen uhreista (Timonen 2013a, 11). Koska lestadiolaisuus on yksi evankelisluterilaisen kirkon suurimmista herätysliikkeistä, uhrikeskustelu on keskittynyt myös heihin. Esimerkiksi kaunokirjallisuudessa on 2010-luvun aikana nostettu esiin liikkeen sisäisiä epäkohtia, kuten siellä tapahtuvaa hengellistä, henkistä ja seksuaalista väkivaltaa (Rauhala 2018; Leppänen & Hurtig 2012; Rova 2016; Ratinen 2019). 2000-luvulla julkiseen keskusteluun ovat nousseet vahvasti lasten hyväksikäyttötapaukset ja hoitokokoukset. Kokoukset, joissa tehtiin yksilöille ”julkista sielunhoitoa”, ajoittuvat etenkin 1970-luvun loppupuolelle. Niiden yhteydessä erotettiin jäseniä ja monet jäsenet myös lähtivät yhteisöstä vapaaehtoisesti. (Linjakumpu 2015, 35–36.) Timosen (2013a, 11) mukaan uskonnon, sosiaalisten ongelmien ja mielenterveyden suhde onkin hyvä syy tutkia irtautumista.

Testoni ym. (2019) osoittivat kuitenkin tutkimuksessaan, että esimerkiksi Jehovan todistajista irtautuneet kokivat eron positiivisena kokemuksena, joka antoi heille mahdollisuuden olla omia itsejään. Irtautuminen prosessina ei siis ole välttämättä täysin negatiivinen, ja uhrileiman ja negatiivisten tunteiden sijaan osa irtautuneista kokee enemmänkin vapauden tunnetta eron jälkeen. Myös Timonen (2013b, 123) huomauttaa, että uhriksi tunnustautuminen voi olla vaihe irtautujan identiteetin rakentamisen prosessissa. Timosen (2013b, 123) tutkimuksessa kävi ilmi, etteivät irtautujat pitäneet

uhrin asemaa lopullisena, vaan se on merkitysten joukko, jonka kautta ongelmia voidaan käsitellä. On tärkeää tutkia myös sitä, löytyykö vanhoillislestadiolaisesta yhteisöstä eronneilta samankaltaisia kokemuksia.

Irtautumisen monimuotoisuudesta kertoo vaihteleva terminologia, mitä aikaisemmissa tutkimuksissa on käytetty. Englanninkielisessä tutkimuksessa irtautumisprosessiin ja sen osiin on viitattu esimerkiksi termeillä *deconversion*, *disenchantment*, *disengagement*, *disaffection*, *defection*, *detachment*, *apostasy* ja *withdrawal*. (Timonen 2013a, 35.) Myös termejä *leaving* ja *exiting* on käytetty kuvaamaan uskosta eroamista (Berger 2015). Eroamisella tarkoitetaan muodollisesta jäsenyydestä luopumista, joka on yksi irtautumisen osa. Eronnut voi kuitenkin muodollisen eron jälkeenkin kokea irtautumisen olevan vielä kesken. (Timonen 2013a, 40.) Ruoho (2015, 278) on tutkinut Jehovan todistajia, joilla henkinen irtautuminen voi kestää kauan ja ihminen voi olla sidoksissa oppeihin pitkään eron jälkeen. Toisaalta henkinen eroaminen voi tapahtua jo järjestössä ollessa, kun eroava henkilö luo sidoksia ulkomaailmaan ja etsii tietoa yhteisön ulkopuolelta. Tässä tutkimuksessa käytämme jatkossa termiä eroaminen, sillä tutkimme vanhoillislestadiolaisuudesta muodollisesti eronneita henkilöitä, joilla henkilökohtainen irtautumisprosessi voi olla eri vaiheissa.

2.4 Eroprosessin haasteet

Ruoho (2015) on tutkinut entisten Jehovan todistajien eroprosessia yhteisöstä. Monille yhteisöstä eroaville lähteminen on pitkä prosessi (Ruoho 2015, 172). Mitä pidempään ja nuoremmasta iästä alkaen on toiminut järjestössä, sitä vaikeampaa siitä eroaminen on (em. 171). Herää kysymys, onko vanhoillislestadiolaisuudesta erottaessa havaittavissa samankaltaista kehitystä. Valitsimme tutkimuksemme kohteiksi yhteisöön syntyneitä ja siinä kasvaneita ihmisiä, joten on myös huomioitava se, että heidän kokemuksensa voivat erota yhteisöön vapaaehtoisesti liittyneiden kokemuksista. Jehovan todistajista voi erota tai joutua erotetuksi vakavan väärin teon seurauksena, joita ovat esimerkiksi esiaviollinen seksi, päihteiden käyttö, vaaleissa äänestäminen ja todistajien oppien epäileminen (em. 257–260). Vanhoillislestadiolaisuus kuuluu evankelisluterilaiseen kirkkoon, josta ei voida erottaa, vaan ero tapahtuu aina omasta tahdosta (em. 335). Yhteisöstä on kuitenkin erotettu ihmisiä esimerkiksi hoitokokouksissa (Linjakumpu 2015, 35–36).

Jehovan todistajien ominaispiirre on eronneiden ja erotettujen henkilöiden karttaminen, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että henkilöön katkaistaan täysin välit järjestön sisäpuolelta. Yhteisön jättänyt henkilö voisi muuten saada kyseenalaistamaan järjestön ja miettimään kiellettyjä asioita. (Ruoho 2015, 284.) Ominaispiirteidensä takia Jehovan todistajien erokokemukset eivät ole suoraan verrattavissa vanhoillislestadiolaisesta yhteisöstä eroon, mutta tiivis ja tarkasti säännelty yhteisöllisyys toteutuu molemmissa liikkeissä. Entisten Jehovan todistajien kokemukset toimivat siis kehyksenä, jonka avulla on mahdollista tarkastella eroa vanhoillislestadiolaisuudesta.

Bergerin (2015, 671) mukaan uskonnollisesta yhteisöstä eroava joutuu siirtymään tarkkaan määritellystä ympäristöstä maailmaan, joka vaatii henkilökohtaista päätöksentekoa, elämän uudelleenorientointia sekä oman identiteetin rakentamista uudelleen. Tutkimus osoittaa, että uskonnollisesta yhteisöstä eroaminen aiheuttaa esimerkiksi sosiaalisia haasteita, joita koetaan interpersonaalisisissa suhteissa liittyen entisen yhteisön jäseniin, kuten perheeseen, sekä myös uusiin ihmisiin ja uusien suhteiden muodostamiseen heidän kanssaan (Berger 2015, 674–676). Bergerin (2015, 680) mukaan tutkimustulokset tukevat samankaltaisista ryhmistä tehtyä aiempaa tutkimusta; eroamisesta johtuvat haasteet aiheuttavat paljon esimerkiksi stressiä, yksinäisyyttä, turhautumista, vihaa, surua ja ahdistuneisuutta. Bergerin tutkimus keskittyy juutalaisiin, mutta samankaltaisena suljettuna uskonnollisena ryhmänä vanhoillislestadiolaisista on myös mielekästä tehdä samankaltaista tutkimusta. Tutkimustulokset tukevat valitsemaamme näkökulmaa irtautuvien identiteetin ja vuorovaikutussuhteiden tutkimisesta: niiden muotoutumisella ja kehittyemisellä on tutkitusti vaikutuksia yksilön henkiseen hyvinvointiin.

Haluamme laajentaa ymmärrystä vanhoillislestadiolaisuudesta eronneiden sopeutumisesta ympäröivään yhteiskuntaan vuorovaikutuksen näkökulmasta. Aiempi tutkimus on osoittanut, että suljetut ja tiukasti säädellyt uskonnolliset yhteisöt, kuten vanhoillislestadiolaiset, ortodoksijuutalaiset ja Jehovan todistajat, aiheuttavat jäsenilleen mielenterveysongelmia, kuten masennusta, uupumusta ja itsetuhoisuutta (Ruoho 2015, 159–170, 345–363; Berger 2015, 680). Mielenterveysongelmat eivät lopu yhteisöstä eroamiseen, vaan monet joutuvat kamppailemaan niiden kanssa vielä eron jälkeen (Ruoho 2015, 163). Esimerkiksi Moskowitzin (2014) mukaan itsemurhia ehkäisevän Bishvil Hachayyim -ryhmän (”Elämän puolesta”) tekemässä tutkimuksessa osoittautui, että israelilaisilla, jotka ovat eronneet uskonnollisista yhteisöistä, on huomattavasti korkeampi

itsemurhariski verrattuna maallikoihin. Moskowitz (2014) toteaaakin, että tiukasta ja eristäytyneestä yhteisöstä, kuten ultraortodoksisuudesta, lähteminen aiheuttaa henkisiä ja tunne-elämän arpia. Myös Testoni ym. (2019) ovat osoittaneet, että uskonnollisesta ryhmästä eroaminen aiheuttaa sosiaalisen identiteetin katoa ja tämä johtaa esimerkiksi kuolemanpelkoon, alkoholismiin, masennukseen ja paniikkikohtauksiin.

Lähtökohta vuorovaikutukselle on tässä kontekstissa mielenkiintoinen, sillä suurella osalla eronneista henkilöistä kokemukset yhteisöstä ja ihmisistä ovat negatiivissävytteisiä. Aikaisemmat kokemukset vaikuttavat taustalla myös uusissa vuorovaikutussuhteissa. Lisäksi vuorovaikutuskokemukset ovat yhteydessä yksilön identiteetin kehittymiseen, jota käsittelemme tässä tutkimuksessa (Mead ym. 2015). Aiheesta tehtävä tutkimus auttaa lisäämään ymmärrystä, jonka pohjalta eronneita voidaan käytännössä auttaa sopeutumaan yhteiskuntaan.

2.5 Läheiset vuorovaikutussuhteet

Tutkittaessa vanhoillislestadiolaisuudesta eronneiden vuorovaikutussuhteita yhteisön jäseniin sekä uusia muodostuvia vuorovaikutussuhteita on myös hyvä määritellä, mitä tarkoitamme vuorovaikutussuhteilla juuri tässä tutkimuksessa. Kaikki interpersonaaliset suhteet syntyvät ja kehittyvät vuorovaikutuksessa. Jotta kahden ihmisen välille voi muodostua interpersonaalinen vuorovaikutussuhde, täytyy heidän siis olla vuorovaikutuksessa keskenään. Läheisessä vuorovaikutussuhteessa suhteen osapuolet ovat läheisiä toisilleen joko oman subjektiivisen tunnekokemuksen tai käyttäytymisen kautta. Esimerkiksi läheisiin ystäviin voi kokea yhteyttä ja läheisyyden tunnetta. Perheenjäsen taas on lähtökohtaisesti läheinen biologisen suhteen ja siitä seuraavan käytöksen takia, mutta subjektiivinen kokemus suhteen läheisyydestä voi vaihdella. (Regan 2011.)

Tutkimme vanhoillislestadiolaiseen yhteisöön syntyneiden ja siitä eronneiden henkilöiden läheisiä vuorovaikutussuhteita yhteisön jäseniin, joita tässä tapauksessa ovat perhe, sukulaiset ja ystävät sekä mahdollisesti muut yhteisöön kuuluvat jäsenet. Lisäksi tutkimme yhteisöstä eronneiden uusia läheisiä vuorovaikutussuhteita kuten uusia ystävyysuhteita. Vuorovaikutuksellinen näkökulma tutkimukssamme on olennainen, sillä ihmisen identiteetti muotoutuu läpi elämän vuorovaikutuksessa muiden kanssa (Mead ym.

2015; Blumer 1986). Hyväksyntää ja tukea sisältävät vuorovaikutussuhteet voivat myös parantaa yksilön kuvaa itsestään (Mead 2015, 137–178). Näin ollen esimerkiksi uudet ystävyysuhteet tai ammatillinen suhde terapeuttiin voivat auttaa pääsemään yli vaikeasta erosta. Toisaalta myös hankala ja negatiivissävytteinen vuorovaikutus yhteisöön jääneiden perheenjäsenten kanssa tai vuorovaikutussuhteen loppuminen voivat vaikuttaa negatiivisesti yksilön identiteettiin ja traumaista toipumiseen.

3 VIESTINNÄN MUKAUTTAMINEN JA IDENTITEETIN KEHITTYMINEN

Tämän tutkimuksen taustalla on kaksi viestinnän teoriaa, viestinnän mukauttamisen teoria sekä symbolinen interaktionismi. Viestinnän mukauttamisen teoriaa hyödynnämme vanhoillislestadiolaisuudesta eronneiden vuorovaikutussuhteiden analysoinnissa. Symbolinen interaktionismi taas auttaa ymmärtämään identiteetin kehitystä.

3.1 Viestinnän mukauttamisen teoria

Hyödynnämme viestinnän mukauttamisen teoriaa tutkiessamme uskonnollisesta yhteisöstä eronneiden vuorovaikutussuhteita. Tutkimuksemme kannalta viestinnän mukauttamisen teoria antaa mielenkiintoista näkökulmaa siihen, kuinka uskonnollisesta yhteisöstä eronneiden vuorovaikutussuhteet yhteisön jäseniin muuttuvat ja kuinka uudet suhteet syntyvät viestinnän mukauttamisen avulla.

Communication accommodation theory (CAT) eli viestinnän mukauttamisen teoria on Howard Gilesin (Gallois ym. 2005), kehittämä viestinnän teoria, jonka mukaan ihmiset mukauttavat omaa viestintäänsä suhteessa toisten viestintään. Näin voimme olettaa tapahtuvan myös uskonnollisesta yhteisöstä eronneiden vuorovaikutussuhteissa. Teoria auttaa ymmärtämään, kuinka ja miksi mukauttamista tapahtuu. (Giles 2009; Gallois ym. 2005.) Mukauttamisen motivaationa voi olla esimerkiksi paremmin ymmärretyksi

tuleminen, samankaltaisuuden korostaminen, kasvojen säilyttäminen tai suhteen ylläpitäminen (Gallois ym. 2005, 137). Uskonnollisesta yhteisöstä eronneella voi olla vaikeuksia säilyttää kasvonsa yhteisön keskuudessa ja ylläpitää suhteita, mutta toisaalta hän saattaa haluta tarkoituksenmukaisesti päästä suhteista eroon. Viestinnän mukauttamisen teoria tässä tutkimuksessa auttaa kuvaamaan ja selittämään edellä mainitun kaltaisia vuorovaikutussuhteiden muutoksia.

Mukauttamista voi olla kahdenlaista; konvergenssia (*convergence*) ja divergenssiä (*divergence*). Konvergenssilla tarkoitetaan viestinnän mukauttamista samankaltaisemmaksi suhteessa toiseen ja sillä pyritään vähentämään sosiaalista etäisyyttä puhujien välillä. Puhuja voi esimerkiksi muuttaa äänensävyään korkeammaksi, jos toinen osapuoli puhuu korkeammalta. CAT:n mukaan mitä enemmän henkilö ihailee toista tai haluaa saada kunnioitusta tältä, sitä todennäköisemmin hän mukauttaa viestintäänsä kohti toisen viestintää. Konvergenssia voi tapahtua sekä tietoisesti ja tarkoituksenmukaisesti että täysin tiedostamatta. (Giles 2009; Gallois ym. 2005.) On mielenkiintoista nähdä, tapahtuuko uskonnollisesta yhteisöstä eronneilla konvergenssia jo olemassa olevissa suhteissa esimerkiksi eronneen hakiessa eropäätökselleen hyväksyntää läheisiltään. Ero voi olla etäännyttävä tekijä, jonka vuoksi sosiaalista etäisyyttä pyritään pienentämään. Konvergenssia on myös kiinnostavaa tutkia uusissa vuorovaikutussuhteissa, sillä ihmisillä on taipumus hakeutua samankaltaisten seuraan, joten konvergenssin määrä voi vaikuttaa esimerkiksi ystävyysuhteen syntyyn.

Puhuja voi myös olla mukautumatta toisen viestintään, mikä usein tarkoittaa, ettei hän ole niin kiinnostunut siitä, ansaitseeko toiselta osapuolelta hyväksyntää ja kunnioitusta. Tätä kutsutaan englanniksi termillä *nonconvergence*. Toinen tapa olla mukautumatta toisen viestintään on divergenssi, jolla tarkoitetaan viestinnän muuttamista erilaisemmaksi suhteessa toisen osapuolen viestintään. Tämä luo osapuolten välille lisää sosiaalista etäisyyttä ja korostaa heidän eroavaisuuksiaan. Puhuja voi esimerkiksi yrittää kuulostaa sivistyneemmältä kuin toinen osapuoli tai korostaa omaa kulttuuriaan puhetavassaan. (Giles 2009.) Uskonnollisesta yhteisöstä erotessa divergenssiä yhteisön jäseniin saattaa näkyä, jos esimerkiksi eronnut tahtoo osoittaa selvästi kuuluvansa jatkossa eri yhteisöön. Gilesin (2009) mukaan divergenssillä voidaan myös yrittää vaikuttaa toisen puhetapaan: jos toinen esimerkiksi puhuu liian nopeasti, voi puhuja alkaa hidastamaan omaa puhettaan, jotta toinen mukautuisi viestintään ja alkaisi puhumaan hitaammin.

3.2 Symbolinen interaktionismi

Vuorovaikutussuhteita voidaan tutkia myös symbolisen interaktionismin valossa. Sama teoria tarjoaa näkökulman myös eronneen henkilön identiteetin kehittymisen tarkasteluun, jota käsittelemme tässä tutkimuksessa.

Teorian mukaan asioiden merkitykset rakentuvat vuorovaikutuksessa. Ihmisillä on luontainen taipumus imitoida toisia ihmisiä. Imitoinnin kautta opitaan kieli, joka koostuu symboleista. Eri symbolit taas edustavat eri merkityksiä. Yhteisesti neuvoteltujen symbolien avulla voimme muodostaa yhteisiä käsityksiä asioista. Vuorovaikutus ei kuitenkaan perustu vain vastavuoroiseen imitointiin, eikä siten vastapuolen reaktiosta omaan viestiin voi olla varma. (Mead ym. 2015, 51–75.) Yksilö käsittelee merkitykset arvioivassa prosessissa, eikä hyväksy niitä sellaisenaan (Blumer 1986, 6). Hän pyrkii kuitenkin omaa viestiään valmistellessa ennakoimaan toisen reaktiota, ja sen perusteella mukauttamaan viestintäänsä niin, että herättäisi toisessa haluamansa reaktion.

Vastapuolen reaktio taas herättää henkilössä uuden reaktion. (Mead ym. 2015, 51–75.) Jos reaktio ei ole toivottu ja yhteistä käsitystä merkityksestä ei saavuteta, omaa viestintää voi joutua esimerkiksi tarkentamaan tai muuttamaan (Blumer 1986, 8).

Vuorovaikutuksen osapuolet siis pyrkivät löytämään ja vuorovaikutuksessa neuvottelemaan asioille yhteisesti ymmärrettyjä merkityksiä. Vanhoillislestadiolaisen yhteisön sisällä yksilö oppii kyseisen yhteisön jäsenten asioille antamia merkityksiä. Ihminen saattaakin tuntea olonsa vieraaksi uudessa yhteisössä, kun edellisen yhteisön käyttämä sanavarasto on erilaista suhteessa ulkopuolisen maailman kieleen (Ruoho 2015, 387). Toisaalta hänellä on mahdollisuus oppia uskonnollisesta yhteisöstä eron jälkeen ”uusi kieli” vuorovaikutuksessa uuden ympäristön kanssa. Tällöin henkilö voi osata ”kahta kieltä”, joita hän voi halutessaan käyttää vuorovaikutustilanteissa eri yhteisöjen jäsenten kanssa. (Viestinnän mukauttamisesta ks. *Viestinnän mukauttamisen teoria*.)

Yhteiskunta muodostuu ihmisten kohtaamista erilaisista tilanteista, joita tulee heidän eteensä. Nämä tilanteet kohdataan pyrkien ”Jaettuun käyttäytymiseen” (*joint action*), joissa vuorovaikutuksen osapuolten täytyy sovittaa käytöksensä yhteen. He tekevät sen tulkitsemalla toistensa käyttäytymistä ja antavat toisille vihjeitä siitä, kuinka heidän tulisi käyttäytyä. Yleensä jaetun käyttäytymisen tilanteet ovat osallistujien tiedossa etukäteen ja he tietävät, kuinka niissä yleensä tulee käyttäytyä. (Blumer 1986, 72.) Jaetun

käyttäytymisen tilanne voi olla esimerkiksi vanhoillislestadiolaisten seurat, joihin mennessään yhteisön jäsen yleensä osaa sopeuttaa käyttäytymisensä kontekstiin ja ympäröivään ihmisjoukkoon sopivaksi. Kun yksilö eroaa uskonnollisesta yhteisöstä, hänen eteensä voi tulla tilanteita, joissa hän ei ole ollut aiemmin. Tällöin hänen pitää opetella uusia jaetun käyttäytymisen malleja. Kiinnostavaa on myös se, millainen jaetun käyttäytymisen malli vanhoillislestadiolaisuudesta eronneen henkilön ja hänen yhä yhteisöön kuuluvien läheistensä vuorovaikutustilanteisiin muodostuu.

Symbolien ja kielen hallinta rakentaa myös yksilön identiteettiä (Mead ym. 2015, 135). Ihmisen identiteetti rakentuu Meadin mukaan itsestä (*self*), objektiminästä (*me*) ja subjektiminästä (*I*) (Hankamäki 2015, 399). *Itse* kuvaa ihmisen tietoisuutta omasta itsestään (em. 79). Se ei muotoudu heti syntymässä, vaan muodostuu sosiaalisessa kanssakäymisessä (Mead ym. 2015, 135). Se tarjoaa ihmiselle tavan käsitellä itseensä liittyviä asioita ja reflektoida tekemisiään, ajatuksiaan ja muiden käytöstä. Henkilö voi tuomita, arvioida ja analysoida näitä asioita. (Blumer 1986, 62.) *Objektiminä* on tiedostamisen ja havainnoinnin kohde (Hankamäki 2015, 79). Se syntyy henkilön tarkkaillaessa ympärillä olevien ihmisten reaktioita häntä kohtaan vuorovaikutuksen aikana. Se kuvaa sitä, kuinka ihminen näkee itsensä muiden asenteiden kautta. *Objektiminä* kertoo siitä, kuinka yksilön on mahdollista reagoida oman kokemuksensa pohjalta (Mead ym. 2015, 137–178). Vasta *Subjektiminä* reagoi asioihin. Reagoinnin tapa voi olla objektiminän kuvasta poikkeava, sillä *subjektiminää* ei voi hallita ja se voi käyttäytyä arvaamattomasti. *Subjektiminä* kuvaa yksilön tietoisuutta ja reflektiivistä älykkyyttä. Se mikä on nyt *subjektiminä* on seuraavassa hetkessä *objektiminä*, kun *itse* reflektoi äskeistä käytöstään. (em. 164–175.)

Vanhoillislestadiolaisessa yhteisössä elävän henkilön *objektiminään* eli kuvaan itsestä muiden silmissä vaikuttavat yhteisön jäsenten asenteet häntä kohtaan. Kun henkilö saa palautetta omasta käytöksestään, jonka *subjektiminä* toteuttaa, hän oppii, mikä on yhteisössä hyväksyttävää ja oikein tai väärin. Näin yhteisön arvot ja käytännöt muodostuvat osaksi henkilön identiteettiä. Henkilön irtautuessa yhteisöstä ja astuessa yhteisön ulkopuoliseen maailmaan, hänen identiteettinsä jatkaa kehittymistä ja siihen vaikuttavat sen hetkiset vuorovaikutussuhteet ja ympäristö.

3.3 Uskonnollinen identiteetti

Timonen (2013a, 40) määrittelee identiteetin seuraavasti: Identiteetillä tarkoitetaan tiedostettua, kontekstuaalista, ajallisesti konstruotavaa ja konstruotuvaa minuuden osaa. Identiteetti on subjektiviteetin pohjalta muodostettu tulkinta, esitys ja kertomus. Subjektiviteetilla Timonen tarkoittaa minuuden ulottuvuutta, joka sisältää tiedostamattoman ja artikuloimattoman aineksen. (Ks. *Symbolinen interaktionismi: subjektiminä.*) Uskonnollisen identiteetin yhtenä identiteetin osa-alueista Timonen (2013a, 41) määrittelee käsitykseksi, jota yksilö rakentaa suhteessa hänelle relevantteihin uskonnon määritelmiin ja ilmentymiin. Ympäristöllä ja vuorovaikutussuhteilla on suuri vaikutus identiteetin kehitykseen ja uskonnolliset yhteisöt toimivat ikään kuin suuntaviivoina, joiden avulla elämän eri tapahtumia merkityksellistetään (Timonen 2013b, 122). Käytämme tutkimuksessamme Timosen määritelmää, sillä se on selkeä ja tukee muita tutkimuksessamme käyttämiä teorioita.

King (2003) on tutkinut nuorten identiteetin kehittymistä seurakunnissa. Hänen mukaansa muut instituutiot tarjoavat harvoin samalla syvyydellä ja laajuudella kehityksellisiä resursseja, jotka voimistavat identiteettiä. Lisäksi tarkoituksellinen hengellisyyden tavoittelu erottaa seurakunnat muista nuorille tarkoitetuista järjestöistä. Hengellisyys tuo tietoisuuden itsestä suhteessa toisiin, kuten Jumalaan, uskovaisten yhteisöön ja luontoon. Uskonnot voivat tarjota syvällisen yhteyden tunteen, jolla on suuret seuraamukset omakuvalla. (em. 198.) Toisaalta, jos annettuun maailmankuvaan ei voi luottaa esimerkiksi yhteisön arvojen ja käyttäytymismallien välisten ristiriitojen vuoksi, hengellisyyden tavoittelu tuskin johtaa yhteyden tunteeseen. Jos yksilö ei samastu yhteisön arvoihin tai usko sen ideologiaan, mutta elää sen odotusten mukaan, jossakin vaiheessa sisäiset ristiriidat voivat kasvaa niin suuriksi, että hän alkaa kyseenalaistaa yhteisön käsitystä todellisuudesta (Timonen 2013b, 121). Uskonto voi antaa kasvuiässä vahvan pohjan identiteetille, ja siksi on tärkeää tutkia sitä, miten identiteetti muovautuu sen jälkeen, kun ihminen ei enää koe samastuvansa yhteisön arvomaailmaan ja eroaa siitä.

Itsellä ja toisella on tärkeä rooli identiteetin yhtenäisyydelle. Kingin (2003, 202) mukaan uskonto tarjoaa parhaimmillaan molempia. Tämä tasapaino on tärkeä, koska jos toinen vahingoittaa toista, identiteetin kehitys voi estyä. Pahimmillaan kulteissa ideologiaa, sosiaalista ryhmää ja hengellisyyden muotoja korostetaan jäsenten itsenäisyyden kustannuksella. Jos uskonnollinen traditio painottaa yhteisöä, eikä arvosta yksilöiden

ainutlaatuisuutta, jäsen ei välttämättä saa tilaisuuksia tutkia identiteetin eri puolia. Jos hän ei saa vapautta ilmaista ajatuksiaan ja häntä painostetaan omaksumaan ideologia, sosiaalisen ryhmän jäsenyys tai hengellisyyden ilmaisumuoto, voi identiteetin muodostuminen vaarantua.

Jotkin konservatiiviset traditiot kristinuskon sisällä painottavat yksilön suhdetta Jumalaan niin paljon, että niillä ei ole aikaa eikä resursseja edistää yhteisöllisyyden tunnetta tai osallistumista yhteiskuntaan. Nuorten henkilökohtaista arvoa vahvistetaan, mutta he menettävät yhteisön tuen ja vastuun sekä sen arvon, mitä tarkoittaa edistää yhteistä hyvää. Tämä voi johtaa narsistiseen käytökseen ja yhteyden ja panostamisen puutteeseen suhteessa yhteiskuntaan. (King 2003, 202.) Uskonnon varjolla ihmisten on helppo myös painostaa, manipuloida yksilöä ja vaikuttaa hänen ajatuksiinsa negatiivisesti, ja sen vuoksi haluamme tutkia myös sitä, miten yhteisöön kuuluvat henkilöt ovat tahallisesti tai tahattomasti muokanneet eronneiden identiteettiä.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa käsittelemme tutkimusongelmaa ja tutkimuskysymyksiä. Tuomme esille sen, miksi tutkimuksemme on tärkeä sekä yksilöille että yhteiskunnalle. Esittelemme myös menetelmät, joilla keräsimme aineistoa ja analysoimme sitä.

4.1 Tutkimusongelma ja -kysymykset

Uskonnollisesta yhteisöstä eroamista on yhteiskunnallisesti tärkeää tutkia, koska sen avulla voidaan saada tietoa siitä, miten ihmiset sopeutuvat ympäröivään yhteiskuntaan. Sen avulla voidaan lisätä ihmisten ymmärrystä henkilöistä, jotka ovat lähtöisin suljetuista yhteisöistä. Ymmärrys ja oikeanlainen huomioiminen voivat helpottaa tutkimamme vähemmistön, vanhoillislestadiolaisten, integroitumista yhteiskuntaan ja ehkäistä syrjäytymistä. Viestinnällisesti aiheen tutkiminen on kiinnostavaa, sillä tutkimusasetelma sisältää poikkeuksellisen vuorovaikutustilanteen. Siinä yksilö lähtee sosiaalisesta ympäristöstä, johon osa hänen läheisistään jää, ja siirtyy toisenlaisten sosiaalisten

normien ja arvojen maailmaan. On kiinnostavaa, kuinka yksilö pitää suhteita yllä näissä erilaisissa konteksteissa ja miten hänen minäkuvansa kehittyy muutosten keskellä. Tutkimuksen avulla voidaan ymmärtää paremmin sosiaalisen ympäristön muutoksen yhteyttä yksilön vuorovaikutuskäyttäytymiseen.

Tutkimusongelma tässä tutkimuksessa on uskonnollisesta yhteisöstä eronneiden vuorovaikutussuhteet ja identiteetti. Tavoitteena on vuorovaikutuksellisesta näkökulmasta laajentaa ymmärrystä uskonnollisesta yhteisöstä eroamisesta ja sen heijastumisesta yksilön identiteettiin ja ihmissuhteisiin. Tutkimuskysymyksiä on kolme, joista ensimmäinen ja toinen liittyvät uskonnollisesta yhteisöstä eronneen vuorovaikutussuhteisiin. Ensimmäinen tutkimuskysymys keskittyy vuorovaikutussuhteisiin yhteisön jäsenten kanssa: *1. Miten uskonnollisesta yhteisöstä eronneen vuorovaikutussuhteet yhteisöön kuuluviin läheisiin kehittyvät?* Toisessa kysymyksessä keskitytään vuorovaikutussuhteisiin yhteisön ulkopuolella: *2. Miten uskonnollisesta yhteisöstä eronneen vuorovaikutussuhteet yhteisön ulkopuolisiin läheisiin kehittyvät?* Viimeisessä tutkimuskysymyksessä keskitytään uskonnollisesta yhteisöstä eronneen identiteettiin: *3. Kuinka identiteetti rakentuu uudelleen vuorovaikutustilanteissa uskonnollisesta yhteisöstä eroamisen jälkeen?*

4.2 Aineiston keruu

Tutkimus oli laadullinen tutkimus, jossa tutkimusmenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua (Liite 1). Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä oli tässä kontekstissa paras vaihtoehto, sillä aihe oli vaikea ja henkilökohtainen, joten siitä oli oletettavasti helpompaa keskustella omin sanoin ja kasvotusten. Haastattelemalla oli myös mahdollista saada laajempia ja monipuolisempia vastauksia verrattuna esimerkiksi kyselyyn. Puolistrukturoidussa haastattelussa haastattelukysymykset muotoiltiin valmiiksi ohjaamaan ja helpottamaan haastateltavaa, mutta rakenne antoi mahdollisuuden esittää tarkentavia lisäkysymyksiä tarpeen mukaan tai muuttaa kysymysjärjestystä haastattelun edetessä. Haastattelut etenivät teemoittain ja teemat auttoivat haastateltavia jäsentämään kokonaisuutta ja pysymään aiheessa. Demografisten kysymysten ja aiheeseen johdattelun jälkeen teemoja olivat ihmissuhteet, puheenaiheet, puhetyylit ja käytös sekä minäkuva.

Aineisto koostui viidestä vanhoillislestadiolaiseen yhteisöön syntyneestä ja siitä omasta tahdostansa eronneesta henkilöstä. Valitsimme haastateltaviksi yhteisöön syntyneet, sillä heillä oli todennäköisesti läheisiä suhteita yhteisöön kuuluviin ihmisiin, kun taas yhteisöön vapaaehtoisesti liittyneillä yhtä läheisiä suhteita ei olisi välttämättä muodostunut. Lisäksi yhteisö on vaikuttanut heidän vuorovaikutussuhteisiinsa ja identiteettiinsä lapsuudesta asti. Halusimme yhtenäisen joukon, sillä haastateltavia oli suhteellisen vähän.

Haastatellut olivat iältään 21–34-vuotiaita ja mukana oli neljä naista sekä yksi mies. Keräsimme aineiston neljältä haastatellulta kasvotusten yhteisesti sovitussa paikassa, joka oli haastateltavalle mieluinen, jotta hän tunsii olonsa turvalliseksi puhua henkilökohtaisista asioista. Yhden haastattelun teimme tietokonevälitteisesti Skype-videopuhelulla. Äänitimme kaikki haastattelut ja litteroimme aineiston analyysia varten.

4.3 Aineiston analyysi

Analysoimme keräämämme aineiston käyttäen laadullista sisällönanalyysia. Siinä litteroitu tai koodattu aineisto järjestetään eri luokkiin, tyypeihin tai teemoihin, joiden avulla voidaan jäsentää tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä. Käytimme analysointiin teemoittelua, jossa järjestimme aineiston kuuden eri teeman alle. Teemoittelussa ei painoteta vastausten lukumäärää vaan sitä, mitä kustakin teemasta on sanottu. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78–79.) Analyysimme oli teoriaohjaavaa eli tarkastelimme keräämäämme aineistoa vuorovaikutusteorioiden valossa (em. 81–82).

Käytimme analyysin tukena aiempaa tutkimusta sekä teorioita viestinnän mukauttamisesta ja symbolisesta interaktionismista. Yritimme löytää teorioista selityksiä uskonnollisesta yhteisöstä eronneiden vuorovaikutuskäyttäytymiselle ja identiteetille. Etsimme toistuvia teemoja, yhtäläisyyksiä ja eroja haastateltavien kokemuksista. Tarkoituksenamme oli löytää vastauksia kysymyksiin haastateltavien identiteetistä ja eroamisen yhteydestä siihen sekä saada tietoa heidän vuorovaikutussuhteistaan. Jaottelimme aineiston analyysin alkuvaiheessa tutkimuskysymysten pohjalta kuuteen teemaan: 1. Yhteisön sisäiset suhteet ennen eroa 2. Yhteisön sisäiset suhteet eron jälkeen 3. Yhteisön ulkopuoliset suhteet ennen eroa 4. Yhteisön ulkopuoliset suhteet eron jälkeen 5. Identiteetti ennen eroa 6. Identiteetti eron jälkeen. Kategorisoinnin jälkeen kokosimme yhteen samoihin ilmiöihin liittyvät aiheet.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esittelemme haastatteluista kootut tulokset, jotka on jaettu teemoihin. Ensimmäisenä esittelemme tulokset liittyen haastateltavien vuorovaikutussuhteisiin vanhoillislestadiolaisten kanssa. Toisena ovat tulokset vuorovaikutussuhteista yhteisön ulkopuolisten henkilöiden kanssa. Tulosten viimeinen osio käsittelee uskonnollisesta yhteisöstä eronneen identiteetin kehittymistä.

5.1 Vuorovaikutussuhteet vanhoillislestadiolaisten kanssa

Tulokset vanhoillislestadiolaisuudesta eronneiden vuorovaikutussuhteiden kehittymisestä yhteisöön kuuluvien läheisten kanssa on jaettu viiteen teemaan. Teemoissa käsitellään haastateltavien kokemuksia sekä ennen eroa että eroprosessin jälkeen. Teemat sisältävät kokemukset yhteisön sisäisistä vuorovaikutussuhteista ennen eroa, kahden maailman välissä elämisen, erosta ilmoittamisen ja läheisten suhtautumisen, vuorovaikutussuhteiden kehittymisen eron jälkeen sekä vuorovaikutuksen ja käytöksen muutoksen vanhoillislestadiolaisten seurassa.

5.1.1 Yhteisön sisäiset vuorovaikutussuhteet ennen eroa

Kaikki haastatellut olivat ennen eroamistaan vuorovaikutuksessa yhteisöön kuuluvien perheenjäsenten, kuten vanhempien ja sisarusten kanssa. Yhden vastaajan mukaan välit vanhempiin olivat erittäin läheiset, eivätkä ne ole palanneet samalle läheisyyden tasolle eron jälkeen. Kaksi muuta haastateltua mainitsi välien vanhempiin olleen ennen eroa etäiset ja tulehtuneet.

Erään haastatellun vanhemmilla oli yhteisön ulkopuolisia ystäviä, ja he näyttivät hänelle esimerkkiä siinä, että myös yhteisön ulkopuolisten kanssa voi ystäväystyä. Siitä huolimatta hänen läheisimmät ystävänsä olivat yhteisön jäseniä, kuten kaikkien muidenkin vastaajien. Hän kertoo kuitenkin käyttäytyneensä syrjäanvetäytyvämmiin lestadiolaisissa piireissä verrattuna eron jälkeisiin ulkopuolisiin vuorovaikutussuhteisiin. Kolme haastatelluista koki

tutustuneensa ja viettäneensä aikaa useiden vanhoillislestadiolaisten kanssa vain sen takia, että he olivat samasta yhteisöstä. Kolme myös mainitsee vanhempiansa varoittaneen heitä siitä, ettei yhteisön ulkopuolisten ihmisten kanssa saa ystäväystyä liian läheisesti. Siitä huolimatta eräs vastaaja vietti koulussa aikaa yhteisön ulkopuolisten kanssa. Hän kertoo vanhoillislestadiolaisen kaveriporukkinsa kyseenalaistaneen yhteisöä, minkä takia hänet nähtiin epäilyttävinä, eivätkä saman koulun vanhoillislestadiolaiset halunneet olla hänen kanssaan. Myös kaksi muuta vastaajaa kertoo läheisten vanhoillislestadiolaisten ystäviensä kyseenalaistaneen yhteisöä. Yhden haastatellun välit läheiseen vanhoillislestadiolaiseen ystävään alkoivat viiletä ennen eroa, koska hän ei voinut luvata, ettei koskaan kieltäisi uskoa.

5.1.2 Kahden maailman välissä

Suuri osa haastatelluista mainitsee tasapainotelleensa yhteisön ja ulkopuolisen maailman välillä ennen eroa. He kokivat ahdistusta mahdollisesta kiinnijäämisestä tehdessään yhteisössä kiellettyjä asioita, mutta olivat kuitenkin uteliaita kokeilemaan niitä. Yksi haastatelluista kertoo meikanneensa vähän ja käyneensä toisinaan bileissä ollessaan vanhoillislestadiolainen, mutta kiinnijäämisen pelko oli suuri. Myös toinen haastateltu joutui piilottelemaan yhteisön jäseniltä asioita, jotka luokiteltiin yhteisössä syntisiksi. Hän kertoo tarkkailleen sitä, että sosiaaliseen mediaan ei leviä hänestä kyseenalaista materiaalia:

“Nää on näitä nykyajan ongelmia, mut mää olin jollain kurssilla ja sit me mentiin yhdessä baariin ja joku otti sieltä Facebookiin kuvan. Sit mä vaan olin ihan silleen apua, mun on pakko laittaa nää tagäykset pois, että joku näkee nää. Että ei oo vaihtoehtoa valita, että kertooko siitä asiasta vai ei, koska ei todellakaa voinu kertoa vielä.”

Yksi haastatelluista kertoo päättäneensä, että ei tee kiellettyjä asioita ennen kuin on eronnut, vaikka monet muut viettivätkin ”kaksoiselämää”. Ulospäin hän oli viimeiseen asti se tyttö, jolla ei ole korviksia ja joka ei meikkaa, vaikka pään sisällä hän oli jo rakentanut muuta elämää. Kaksi mainitsee selkeästä välivaiheesta, jonka aikana he olivat poissa yhteisöstä ja liikkuvat sen ulkopuolisten ihmisten kanssa. Toinen heistä ilmoitti läheisilleen suoraan eronneensa. Molemmat välivaiheen kokeneet palasivat kuitenkin takaisin yhteisöön ennen lopullista eroa. Väliaikaisen irtautumisen seurauksena toisen välit tiukasti yhteisön sääntöjä noudattaviin alkoivat kuitenkin viiletä.

5.1.3 Erosta ilmoittaminen ja läheisten suhtautuminen

Neljä vastaajaa ilmoitti erostaan suoraan lähinnä perheenjäsenille, kuten sisaruksille, vanhemmille. Yksi kuvaa erosta ilmoittamista tärkeänä itseään vanhemmille lestadiolaisille, koska heille se on isompi asia kuin nuorille. Eräs vastaaja ei ilmoittanut erostaan suoraan kellekään, vaan julkaisi sosiaalisessa mediassa kuvan, jossa hänellä on kynsilakkaa.

Kaikkien haastateltujen ero herätti tunteita heidän perheenjäsenissään ja etenkin vanhemmissaan. Kaksi vastaajista kertoo, että heidän vanhempansa tukivat heitä eroprosessissa, eivätkä hylkineet heitä. Yhden mukaan Whatsapp-viestillä lähetettyyn eroilmoitukseen vastattiin neutraalisti, mutta jälkeinpäin hän sai tietää äitinsä itkeneen eron takia. Vahvasti uskonnollisen anopin reaktiota hän jännitti, ja kokee edelleen, että tämä pitää häntä huonompana ihmisenä eronsa takia. Kahden haastatellun vanhemmat järkyttyivät syvästi erosta, eivätkä osanneet suhtautua tilanteeseen. Toisen vanhemmat käsittelivät tilannetta pilkkaamalla haastateltua tai esittämällä, että eroa ei olisi koskaan tapahtunut. Molempien haastateltujen vanhemmat paheksuivat ja pelkäsivät heitä, ja heidän oli todistettava olevansa edelleen samoja ihmisiä kuin ennen eroa. Toisen sisarukset säikähtivät eroa, vaikka hän ei ollut ensimmäinen eronnut perheenjäsen.

5.1.4 Vuorovaikutussuhteiden kehittyminen eron jälkeen

Vuorovaikutussuhteet yhteisöön kuuluviin läheisiin ovat kehittyneet osaltaan sekä parempaan että huonompaan suuntaan eron jälkeen. Suurin osa haastateltavista kertoo, että heidän on nykyään helpompi olla vuorovaikutuksessa yhteisöön kuuluvien läheisten kanssa, sillä heidän ei tarvitse enää piilotella mitään tai esittää muuta kuin ovat. Sen seurauksena välit läheisiin ovat parantuneet ja vuorovaikutussuhteet muuttuneet avoimemmiksi. Kaksi haastateltua kertoo, että sen jälkeen, kun läheiset huomasivat heidän olevan samoja ihmisiä kuin ennenkin, he alkoivat taas luottaa heihin.

Kaikki haastatellut pitävät edelleen yhteyttä vanhoillislestadiolaiseen lapsuudenperheeseensä. Eron ja alkujärkytyksen seurauksena riitaantuneet tai viilentyneet perhesuhteet ovat tasoittuneet ja parantuneet monilla ajan saatossa, ja vastaajat kokevat pystyvänsä olemaan rehellisempiä ja aidompia kuin ennen. Osalla

vuorovaikutussuhteet perheenjäseniin eivät ole palanneet enää aikaisemmalle läheisyyden tasolle, mutta toisilla ne ovat jopa parantuneet.

Kolme mainitsee etenkin äitisuhteensa parantuneen eron seurauksena. Yksi kertoo, että äiti on läheisin ihminen hänen elämässään. Toisen vuorovaikutussuhde äidin kanssa on parantunut, mutta he eivät ole keskustelleet erosta ikinä. Koska erään haastatellun perheessä on tapahtunut vuosien aikana paljon muutakin, esimerkiksi muita perheenjäseniä on eronnut yhteisöstä, hän ei koe, että olisi enää silmätikkuna eronsa vuoksi. Hän kuvaa myös, että perheen sisäinen erilaisuus on parantanut vuorovaikutusta ja keskusteluilmapiiriä.

Toisaalta kolme vastaajaa kertoo, että eron jälkeen vuorovaikutussuhde vanhempiin on kokenut negatiivisen muutoksen. Yksi haastateltu kokee, että hänen isänsä alkoi paheksua häntä eron jälkeen, eikä heidän välillään edelleenkään ole yhteyttä. Toinen kokee välien vanhempiensa kanssa olevan hyvät, mutta samaan aikaan vuorovaikutus on virallista ja etäisempää kuin ennen eroa, sillä vanhemmat pitävät häntä huonompana ihmisenä. Hän uskoo, että suhde vanhempiin olisi läheisempi, jos hän kuuluisi yhä yhteisöön. Toisaalta muuttaminen toiselle paikkakunnalle on saattanut myös vaikuttaa väleihin. Saman mainitsee myös kaksi muuta vastaajaa. Kaksi haastateltua uskoo, että heidän arvonsa ja elämänvalintansa ovat etäännyttäneet heitä vanhemmistaan. Esimerkiksi homous ja feminismi ovat olleet erään vastaajan vanhemmille vaikeita asioita sulattaa. Neljä haastateltua kertoo, että vanhemmat eivät olisi ensimmäisiä ihmisiä, joilta he pyytäisivät apua hädän tullessa. He voisivat tehdä niin, jos kyseessä olisi konkreettinen ja spesifi asia, mutta kynnys avun pyytämiseen on suuri. Yksi haastateltava on sitä mieltä, että suurperheen vanhimpana lapsena kasvaneena avun pyytäminen keneltä tahansa on hankalaa.

Etenkin isovanhempien ja muiden ikääntyneiden läheisten kanssa vastaajat kokevat vuorovaikutuksen ja välien muuttuneen viileämmäksi, sillä he kokevat aiheuttaneensa heille surua ja pettymystä. Kaksi vastaajaa mainitsee vahvasti uskonnolliset isovanhemmat, joille heidän eroamisensa on ollut kova paikka. Toinen heistä on jättänyt mainitsematta isovanhemmalle, että on eronnut, sillä ei halua aiheuttaa surua. Myös vuorovaikutuksessa muiden yhteisöön kuuluvien sukulaisten kanssa on havaittavissa jännitteitä. Eräs haastateltu kertoo appivanhempiensa ajattelevan edelleen, että hän on huonompi kuin he, eikä pääse taivaaseen.

Kaikilla vastaajilla osa vuorovaikutussuhteista kavereiden kanssa on katkennut tai etääntynyt eron jälkeen. Etenkin syvällä yhteisössä elävien kanssa elämäntapojen ja arvojen ristiriidat ovat huonontaneet välejä. Neljä haastatelluista kertoo, että eron vuoksi välit joihinkin vanhoillislestadiolaisiin ystäviin ovat katkenneet kokonaan. Kaksi haastateltua kertovat, että läheinen ystävä katkaisi välit kokonaan heti, kun sai tietää eroista. Kaikilla vastaajilla välit yhteisöön kuuluviin kavereihin alkoivat viiletä eroprosessin aikana ja sen jälkeen, minkä seurauksena osa kaverisuhteista päättyi. Eräs haastateltu pitää aktiivisesti yhteyttä moniin yhteisöön kuuluviin kavereihin, mutta vuorovaikutus on selvästi etäisempää. Toinen kertoo olevansa yhteydessä yhteisössä eläviin ystäviin samaan tapaan kuin ennen eroa, mutta hänkin on menettänyt osan ystävistä eron vuoksi.

Kaksi haastateltua mainitsee arjen aktiviteettien eroavuuden suureksi syyksi välien viilenemiselle. Sen vuoksi heidän elämässään ei ole enää yhtä paljon yhdistäviä tekijöitä. Eräs haastateltu uskoo, että syynä vuorovaikutuksen etääntymiseen on se, että yhteisöön kuuluvat kaverit ajattelevat hänen kanssaan seurustelun olevan väärin ja vaarallista. Yksi haastatelluista kuvaa, kuinka aiemmin läheiset vuorovaikutussuhteet vanhoillislestadiolaisten ystävien kanssa ovat muuttuneet pinnallisiksi ja kohtaamiset sattumanvaraisiksi:

“Mä oon nähny sattumalta jotain mun entisiä tosi läheisiä ystäviä, niin niitten kans niinku puhuu silleen ‘Missäs sää asut nykyään ja missä opiskelet’. Et ei todellakaan sellasta, mitä kuuluu syvemmin.”

Vanhoillislestadiolaisten kavereiden kanssa ei voi siis enää saavuttaa samaa keskinäistä luottamusta ja yhteenkuuluvuutta. Kaikkien haastateltujen kertomuksista tulee ilmi myös se, että heidän välinsä ovat viilentyneet erityisesti henkilöiden kanssa, jotka ovat vahvasti uskossa. Yksi haastatelluista kuvaa, että heidän välillään on näkymätön aita, koska molemmat osapuolet ajattelevat paljon sitä, tuomitseeko toinen heidät. Haastateltu kokee vuorovaikutustilanteiden käyvän jossakin vaiheessa epämukavaksi:

“Itellä on taas niinku vaikeeta ymmärtää semmosta tai vaikee välillä hyväksyä semmosta oikeen vanhanaikaista uskonnon harjoittamista. Kun ei oo ite ikinä oikeestaan kotonakaan nähny semmosta, niin sitten on vaikee hyväksyä. Se saattaa aiheuttaa semmosta, et jos se mun sisarus tulee kylään, niin kyllä se tunti menee ihan hyvin, mut sit se niinku alkaa tuntuu vähän, että no okei, vois lähtee. Kyllä se silleen vaikuttaa siihen.”

Epämukavuuden ja kiusallisuuden tunteen takia haastateltava ei vietä enää yhtä paljon aikaa ja ole vuorovaikutuksessa vahvasti yhteisön sisällä olevien kanssa, vaikkakin tulee

heidän kanssaan toimeen ja voi nähdä heitä edelleen. Hänen on kuitenkin vaikeaa hyväksyä vahvasti yhteisön sääntöjä noudattavaa elämäntapaa.

Toisaalta vuorovaikutussuhteet ovat pysyneet myös osittain samanlaisina kuin ennen eroa. Esimerkiksi yksi haastateltu kokee perheensä suhtautumisen muuttuneen, mutta ystävyyssuhteiden pysyneen samanlaisina myös eron jälkeen. Yksi vastaajista kertoo, että eroaminen ei ole vaikuttanut tapaan, jolla läheiset suhtautuvat häneen. Yhden haastateltavan mielestä vuorovaikutussuhteiden muutosten kuvaaminen on vaikeaa, sillä hänen erostaan on kulunut vain vähän aikaa.

5.1.5 Vuorovaikutuksen ja käytöksen muutos vanhoillislestadiolaisten kanssa

Haastateltujen käytös yhteisöön kuuluvien kanssa on eron jälkeen muuttunut, mikä on osaltaan myös etäännyttänyt joitakin vuorovaikutussuhteita. Kaikki vastaajat rajoittavat jollain tavalla vuorovaikutustaan, käytöstään ja puheenaiheitaan ollessaan vanhoillislestadiolaisten seurassa. Puheenaiheen rajaamisen tarkoitus on välttää konflikteja ja kiusallisia tilanteita. Vuosien varrella haastatelluille on muodostunut kaavoja tai puhekoodeja, joilla puhua vanhoillislestadiolaisten seurassa ja vältellä tiettyjä ristiriitaa aiheuttavia teemoja. Myös yhteisön jäsenet mukautuvat näihin kaavoihin.

Yksi vastaaja kokee, että kuuluessaan yhteisöön hän puhui vanhoillislestadiolaisten kesken syvällisemmistä asioista kuin hän puhuu nyt sen ulkopuolella. Myös muut haastatellut kuvaavat jakaneensa hyvin henkilökohtaisia ja syvällisiä asioita yhteisössä eläessään. Yksi haastateltu kuitenkin huomauttaa, ettei jakamista läheisissä vuorovaikutussuhteissa toisaalta tarvittu kovin paljon, sillä uskonto itsessään yhdisti ihmisiä. Yhden vastaajan mukaan kielenkäyttö ja puheenaiheet sisäisissä vuorovaikutussuhteissa olivat tietyn tyyppisiä: vanhoillislestadiolaisilla oli paljon "inside-juttuja" ja omaa slangia. Eräs vastaaja kertoo puhuneensa vanhoillislestadiolaisaikoinaan kaikista asioistaan vanhemmilleen. Nykyään heidän välinsä ovat viileämmät ja viralliset, ja hän kokee vetäytyvänsä kuoreen ollessaan heidän kanssaan vuorovaikutuksessa.

Kun yhden haastatellun vanhemmat huomasivat, että hän on kiinnostunut ulkomailman asioista, he rajoittivat hänen mukaansa omia sanomisiaan niin, ettei hän lähtisi pois yhteisöstä. Hän kuvaa vanhempiansa puhetyylin muuttuneen avoimemmaksi eron jälkeen,

sillä he eivät enää pelkää vanhoillislestadiolaisuutta kritisoivien kommenttien karkottavan häntä yhteisöstä. Nykyään äiti uskaltaa puhua suoraan myös negatiivisista ajatuksistaan yhteisöön liittyen:

“Musta ehkä näki silleen jonkun aikaa, että mä en oo ihan nyt sisällä siinä, että mä oon kiinnostunut vähän tämmösistä vaarallisista asioista. Niin siinä vaiheessa mä koin, että mun vanhemmat ei puhunu ääneen sellasia, että ne ajattelee, että nää jotku säännöt on ihan tarpeettomia. Mutta nykyään äiti saattaa sanoo ääneen, että eihän näissä säännöissä oikeestaan ookkaan mitään järkeä. Et tavallaan ne ei pelkää sitä, että jos ne sanoo sen ääneen, niin se karkottais mut.”

Yksi haastateltu kertoo, että hänen perheenjäsenensä välttävät viihteestä tai muista yhteisön ulkopuolisiin asioihin liittyvistä aiheista kysymistä. Toisen vastaajan perhe rajoittaa vanhoillislestadiolaisuuteen liittyvistä asioista puhumista hänen seurassaan ja välttää esimerkiksi uskonnollisen musiikin kuuntelemista.

Yksi vastaaja kertoo tuoneensa mielipiteensä esiin voimakkaammin vuorovaikutuksessa vanhoillislestadiolaisten kanssa silloin, kun itse vielä kuului yhteisöön. Silloin hän saattoi puheillaan provosoida ja haastaa yhteisön jäseniä. Eron jälkeen hän alkoi välttelemään vahvojen mielipiteiden esiin tuomista heidän seurassaan. Toinen vastaaja taas koki yhteisössä eläessään vahvaa tarvetta sensuroida omia mielipiteitään. Eron jälkeen hänellä oli hankala vaihe vuorovaikutussuhteissa yhteisössä elävien läheisten kanssa, sillä hän toi vahvasti esille omia mielipiteitään, joita ei voinut kertoa aiemmin. Se etäännytti häntä yhteisössä elävistä, mutta hän kokee vuorovaikutuksen olevan aiempaa läheisempää niihin ihmisiin, jotka pysyivät hänen elämässään ristiriidoista huolimatta. Hän kuvaa käytöksensä rauhoittuneen ajan kuluessa, eikä hän enää tunne tarvetta tuoda kaikkia mielipiteitä esiin. Myös kaksi muuta haastateltua kertovat välttelevänsä arkoja puheenaiheita, kuten uskon ja arvoihin liittyviä kysymyksiä vanhoillislestadiolaisten seurassa. Toisaalta kahden haastatellun mukaan uskonasioista ei ole puhuttu perheessä ennen eroakaan. Yksi haastateltu sen sijaan kertoo eron jälkeen toisinaan jopa tarkoituksellisesti provosoivansa yhteisöön kuuluvia.

Vastaajat kertovat, että he välttävät sellaisista asioista puhumista, jotka vanhoillislestadiolaiset voisivat tulkita syntisiksi. Keskustelua rajoittavia tekijöitä ovat uskon ja arvojen lisäksi arjen aktiviteetit, joista puhumista kaikki vastaajat yleensä välttelevät ollessaan vuorovaikutuksessa vanhoillislestadiolaisten kanssa. Yksi vastaaja kuvaa, että vaikka erilaiset elämäntyyli rajoittavat yhteisiä tekemisiä ja keskustelunaiheita, kuulumisten vaihto ja muiden asioiden syvällinen pohtiminen perheen ja ystävien kanssa

on samalla tasolla kuin aiemminkin. Eräs haastateltu kertoo, että hän saattaa mainita paheksuttavista tekemisistä, jos ne liittyvät olennaisesti johonkin muuhun asiaan, mutta hän pitäytyy kuitenkin hehkuttamasta niitä:

“Jos mulla on vaikka joku tilanne, että mä oon puhunu jonku kans jostain, mitä mä haluan tuoda siinä tilanteessa esiin, niin en mä jätä sanomatta, että me oltiin samoissa juhlissa, mutta en mä tuo myöskään esille silleen, et ‘Hei, mä olin eilen juhlissa ja olipa kivaa’, että yleensä siihen on joku syy, miks tuo tällasia esille.”

Moni välttää ulkopuolisen maailman asioista puhumista ja yhteisön ulkopuolista sanastoa vuorovaikutuksessaan myös sen takia, etteivät vanhoillislestadiolaiset tiedä niistä. Kaksi haastateltua kertoo välttävänsä etenkin kiroilua, sillä se ei ole yhteisössä sallittua. Toinen heistä kertoo lähentävänsä vuorovaikutustaan sen lisäksi vielä käyttämällä vanhoillislestadiolaisten omia kirosanoja, kuten “rutto”, “raato” ja “ryökäle”. Vastaajat kokevat, että olisi kiusallista tai provosoivaa tuoda esiin asioita, jotka eivät kuulu yhteisön elämänpiiriin. Ne saattavat haastateltujen mukaan tuottaa myös lisää surua ja pettymystä yhteisöön kuuluville läheisille.

Eräs haastateltu mainitsee, että vuorovaikutus ikääntyneiden ihmisten kanssa on vaikeaa, sillä ero on heille iso asia, ja jopa ”pahempi kuin lapsen kuolema”. Hän on kokenut painetta mukautua yhteisön jäsenten vuorovaikutukseen ja käytökseen tilanteissa, joissa on paikalla vain vanhoillislestadiolaisia. Hän kuvaa olleensa yhteisöstä eron jälkeen tilanteessa, jossa oli hänelle lapsuudesta tuttuja vanhempia ihmisiä, jotka kuuluivat yhteisöön. Hän ei halunnut aiheuttaa heille harmia, joten hän harkitsi uskottelevansa heille olevansa yhä yhteisön jäsen:

“Yhesti on ollu semmonen tosi kiusallinen tilanne, että mä niinku mietin, et pitäiskö mun huijata, että mää vielä oon. Kun oli yhden lapsuuden naapurin hautajaiset ja sit siellä oli tosi paljon lapsuudesta tuttuja. Käytännössä mun lapsuudenaikasten kavereiden vanhempia ja isovanhempia. – – Sit siellä tuli näitä vanhoja tuttuja niin mä mietin että vitsit et pitäiskö nyt oikeesti vaan vetää kaikki vanhat tervehdykset, että ei aiheuttais mitään hämminkiä.”

Yhden haastatellun mukaan puheenaiheiden keksiminen on toisinaan haastavaa. Suurin osa haastateltujen puheenaiheista sisäisissä suhteissa käsittelevät arjen konkreettisia asioita, kuten töitä, koulua ja ihmissuhteita. Yksi vastaajista kuvaa, että puheenaiheiden muutos on tapahtunut automaattisesti askel askeleelta, eikä hänen tarvitse nykyään miettiä aktiivisesti, miten puhuisi. Toinen taas kokee yhteisön jäsenten kanssa vuorovaikutuksen olevan nykyään vähemmän luontevaa. Se mikä oli aikaisemmin kaikista helpointa yhteisön sisällä olevien kanssa ei olekaan enää helppoa.

Kaksi vastaajaa kertoo, etteivät he muuta yhteisön jäsenten seurassa ollessaan ulkonäköään, vaikka muut paheksuisivat joitain asioita siinä. Toinen kuvaa, että ulkonäön säilyttäminen yhteisöstä erottuvana voi olla selkeämpää muille, sillä he tietävät, miten esimerkiksi tervehtiä häntä. Perheen reaktio hiusten värjäämiseen ja meikkaamiseen pelotti toista vastaajista, mutta hän halusi silti tehdä selkeän eron yhteisön jäseniin nonverbaalisella viestinnällään. Kolmannen vastaajan mukaan etenkin sukulaisten reaktiot jännittävät, jonka vuoksi hän ei koe miellyttäväksi esimerkiksi käyttää huulipunaa heidän seurassaan.

5.2 Yhteisön ulkopuoliset vuorovaikutussuhteet

Tulokset vanhoillislestadiolaisuudesta eronneiden yhteisön ulkopuolisista vuorovaikutussuhteista jakautuvat kolmeen teemaan. Ensimmäinen teema käsittelee suhtautumista yhteisön ulkopuolisiin ennen eroa. Kaksi muuta teemaa koskevat yhteisön ulkopuolisia vuorovaikutussuhteita sekä vuorovaikutuksen lähentämistä ulkopuolisiin eron jälkeen.

5.2.1 Suhtautuminen yhteisön ulkopuolisiin ennen eroa

Vuorovaikutussuhteita yhteisön ulkopuolisiin ei haastateltavilla ollut juurikaan ennen eroa ja suhtautuminen yhteisön ulkopuolisiin ei ollut kovinkaan läheistä, vaan pikemminkin hieman välinpitämätöntä ja negatiivissävytteistä. Suurin osa haastateltavista koki, että yhteisön ja yhteisön ulkopuolisten välillä oli ennen eroa “näkymätön raja”, “muuri” tai “kuilu”, joka johtui siitä, että vanhoillislestadiolaisuudessa opetettiin olemaan muiden kaltaisten kanssa ja tehtiin selkeää eroa meidän ja muiden välille. Yhden haastateltavan mukaan vanhemmat olivat painottaneet, että kaikille tulee kyllä olla ystävällisiä, mutta hyviä ystäviä tai seurustelusuhteita ei voi olla muiden kuin lestadiolaisten kanssa.

Yksi haastateltava kertoi kuitenkin tulleen pienestä pitäen hyvin toimeen yhteisön ulkopuolisten ihmisten kanssa, sillä hänellä ja hänen vanhemmillaan on ollut aina kavereita eri taustoista. Hän arvelee myös sukupuolensa vaikuttavan asiaan, sillä miehenä tausta ei ole näkynyt hänestä heti ulospäin. Hän koki merkittäväksi myös sen, että

lapsuudessa hänen luokallaan oli hänen lisäksi vain yksi vanhoillislestadiolainen, jolloin tutustuminen ulkopuolisiin oli helpompaa. Lähes kaikki muutkin mainitsivat peruskoulussa luokalla olleen enemmän yhteisön ulkopuolisia, mutta vuorovaikutussuhteet ulkopuolisten koulukavereiden kanssa eivät syventyneet tai muuttuneet läheiseksi ystävyydeksi, eivätkä olleet samanlaisia kuin yhteisön jäseniin.

Osa haastateltavista tunnisti ulkopuolisuuden tunnetta vuorovaikutustilanteissa, joissa oli ainoa lestadiolainen. Ulkopuolisuuden tunne johtui siitä, ettei ajatellut toisten ymmärtävän lestadiolaisuutta tai että häpesi lestadiolaisuutta ja siitä johtuvia aukkoja sivistyksessä. Kaksi haastateltavaa kertoi myös tunteneensa ulkopuolisten ihmisten seurassa pelkoa siitä, että paljastuu lestadiolaiseksi. Yksi haastateltu myös kertoo, että tunsikin olleensa yhteisön ulkopuolella oleville ”joku toinen”, mutta myös yhteisön sisällä olevat henkilöt pitivät häntä outona ja epäilyttävänä. Eroprosessin aikana toinen haastateltava koki samaan tapaan, että ei kuulu yhteisön sisäpuolelle mutta ei sen ulkopuolellekaan.

5.2.2 Yhteisön ulkopuoliset vuorovaikutussuhteet eron jälkeen

Nykyään haastateltavilla on enemmän vuorovaikutussuhteita yhteisön ulkopuolisten kanssa verrattuna elämään ennen eroa. Kaikilla haastateltavilla on yhteisön ulkopuolisia vuorovaikutussuhteita yhteisöstä eronneiden ex-lestadiolaisten kanssa. Kaikki haastateltavat ovat myös yhteydessä niihin perheenjäseniin, jotka ovat eronneet yhteisöstä. Ex-lestadiolaisten lisäksi moni on tutustunut uusiin ihmisiin opiskelujen tai töiden kautta. Yksi haastateltavista kertoi myös tutustuneensa toisiin äiteihin saatuaan lapsen. Kahdella haastateltavista on täysin yhteisön ulkopuolelta olevat kumppanit, kahdella taas vanhoillislestadiolaisuudesta myös eronneet kumppanit.

Yleisesti ottaen vuorovaikutussuhteet yhteisön ulkopuolisten kanssa ovat muuttuneet positiivisempaan suuntaan. Kaikki haastateltavat kokevat, että vuorovaikutus ulkopuolisten ihmisten kanssa on nykyään luonnollisempaa ja helpompaa. Helppoutteen vaikuttaa se, ettei tarvitse enää esittää mitään ja saa olla vapaammin ja avoimemmin oma itsensä:

”Siellä yhteisössä piti olla semmonen kiltti tyttö ja hirveen semmonen reipas ja ahkera ja tunnollinen ja kaikkee sellasta. Ja tavallaan nyt saa olla semmonen omanlainen -- et voi silleen olla joskus tyyliin niinku vaikka vihanenki tai sanoo niinku kovastikin oman mielipiteensä.”

Haastateltavien mielestä yhteisön ulkopuolisissa vuorovaikutussuhteissa kukaan ei tuomitse, eikä tarvitse varoa sanojaan tai käytöstään, minkä vuoksi yksi haastateltava esimerkiksi kokee olevansa nykyään paljon läheisempi yhteisöön kuulumattomien ihmisten kanssa. Yksi haastateltavista painottaa, että vanhoillislestadiolaisuudesta eroamisen jälkeen ei ole enää ristiriitaa siitä, onko hyväksyttävää viettää aikaa yhteisön ulkopuolisten ihmisten kanssa, mikä osaltaan on lähentänyt suhteita ulkopuolisiin. Yksi haastateltava on ylipäätään tutustunut yhteisön ulkopuolisiin ihmisiin vasta eron jälkeen.

Eroprosessi on suurimmalla osalla vaikuttanut ulkopuolisten vuorovaikutussuhteiden laatuun positiivisesti, mutta yksi haastateltava kokee kuitenkin, että itse ero ei ole muuttanut suhteita juuri mihinkään suuntaan, sillä eroprosessi kesti pitkään ja jo ennen eroa hän eli melko vapaasti. Muut haastateltavat tunnistivat myös, ettei ero ollut ainoa tekijä ulkopuolisten vuorovaikutussuhteiden muutoksessa. Muita tekijöitä ovat esimerkiksi se, että mitä pidempään tuntee, sen läheisemmäksi tulee; nykyään on enemmän sinut itsensä kanssa ja sen vuoksi myös helpompaa olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja muodostaa suhteita tai teiniaikoina elämä on ollut muutenkin erilaista kuin nykyään.

Haastateltavien mukaan osa yhteisön ulkopuolisista vuorovaikutussuhteista on todella läheisiä, hyviä ja turvallisia suhteita, mutta haastateltavilla on myös niin sanottuja hyvän päivän tuttuja ja etäisempiä ulkopuolisia suhteita. Suurimmalle osalle haastatelluista läheisimmät henkilöt ovat entisiä vanhoillislestadiolaisia, jotka ovat joko ystäviä, perheenjäseniä tai kumppaneita. Osaan entisistä vanhoillislestadiolaisista haastateltavat olivat tutustuneet jo ennen eroa silloin, kun molemmat vielä kuuluivat yhteisöön, ja osaan ystäivistä on tutustuttu vasta eron jälkeen. Läheisyyteen ja suhteiden tärkeyteen entisten lestadiolaisten kanssa vaikuttaa kaikkien haastateltavien mukaan se, että tausta yhdistää heitä voimakkaasti:

“Kaikista lähimpänä ja helpoimpana kokee tietenkin ne, jotka on ollu yhteisössä ja eronnu siitä, koska ne tietää sen niinku taustan ja ne kaikki ajatusmaailmat ja systeemit siellä, mut kuitenkin elää niinku samanlai ku elää ite.”

Muilta entisiltä vanhoillislestadiolaisilta haastateltavat saavat tärkeää vertaistukea, ja yhden haastateltavan mukaan ex-vanhoillislestadiolaisten kanssa vallitsee syvempi ymmärrys kuin niiden kanssa, joiden tausta ei ole yhteisössä. Osa haastateltavista kuitenkin kokee, että vaikka ex-lestadiolaiset ovatkin tärkein tuki, eivät he kuitenkaan aina halua “velloa ex-lestameiningissä” tai että ollessa vuorovaikutuksessa ex-vanhoillislestadiolaisten kanssa puheenaiheet pysyvät vain tiettyjen aiheiden ympärillä,

mikä alkaa kyllästyttämään. Tästä syystä esimerkiksi yksi haastateltava kokee, että eri taustoista tulevat tuttavuudet tekevät hyvää, sillä heidän kanssaan yhteenkuuluvuuden tunne perustuu muihin asioihin kuin uskonnolliseen yhteisöön. Useampi haastateltava myös kertoi heti eron jälkeen olleen suuri tarve puhua erosta ja silloin ex-lestadiolaisten vertaistuki oli tärkeintä, mutta nykyään käsiteltyään asiat haastatellut kokevat, ettei ole tarve enää velloa vertaistukiryhmissä.

Haastateltavista suurin osa kokee, että heillä on nykyään kuitenkin yhtä läheisiä vuorovaikutussuhteita sekä yhteisöstä eronneiden henkilöiden että kokonaan yhteisön ulkopuolisten henkilöiden kanssa. Eräs haastateltava kokee täysin ulkopuoliset vuorovaikutussuhteet tärkeiksi ja virkistäviksi ja kertoo, että haluaisi oikeastaan enemmän täysin ulkopuolisia suhteita, sillä kumppanilla ja useilla kavereilla on sama tausta, jolloin moni asia muistuttaa siitä, kun taas ulkopuolisissa vuorovaikutussuhteissa tausta ei määritä ja olo on vapaampi.

5.2.3 Vuorovaikutuksen lähentäminen yhteisön ulkopuolisten kanssa

Useampi haastateltavista tunnisti vaikeuden tutustua yhteisön ulkopuolisiin ihmisiin ja osalla on täysin yhteisön ulkopuolella vain muutamia läheisiä ystäviä. Taustan ja lestadiolaisten oppien vuoksi yksi haastateltava esimerkiksi kokee, että on hankalaa antaa itsestään ja tuntuu, ettei osaa tutustua, sillä aiemmin yhteisön sisällä tutustuminen yhteisön jäseniin on ollut automaattista. Toisen haastateltavan mielestä taustan lisäksi tutustumiseen vaikuttaa myös se, että mitä vanhemmaksi tulee, sitä vaikeampi on tutustua uusiin ihmisiin. Toisaalta kaksi haastateltavaa kertoo kuitenkin olevansa nykyään rohkeampia tutustumaan ulkopuolisiin ihmisiin verrattuna aiempaan. Yksi haastateltava kertoo myös joutuvansa tekemään enemmän töitä ulkopuolisten vuorovaikutussuhteiden eteen, sillä yhteisö ei pidä niitä kasassa. Eräs haastateltava taas huomioi, että ystävyys ulkopuolisten kanssa ei ole syventynyt eron jälkeen, sillä eroprosessi on suhteellisen tuore, eivätkä suhteet ole ehtineet muuttua paljoa.

Uusiin ihmisiin haastateltavat ovat tutustuneet esimerkiksi töiden ja opintojen kautta sekä kavereiden kautta. Yhden haastateltavan mielestä koulu on merkittävä paikka tutustumisen kannalta, sillä opinnoissa tehtiin paljon ryhmätöitä ja vietettiin aikaa yhteisissä tiloissa. Haastateltava kertoo tietoisesti hakeutuneensa erilaisille kursseille, jotta

tapaisi uusia ihmisiä. Toinen haastateltava kertoi tehneensä näkymätöntä työtä tullakseen samankaltaisemmaksi yhteisön ulkopuolisten kanssa ja kokeakseen olonsa luonnolliseksi heidän seurassaan. Hän kokee joutuneensa myös opettelemaan konkreettisia asioita, kuten miten mennä uuteen paikkaan tai miten siellä käyttäytyään. Suurin osa haastateltavista ei koe joutuneensa muuttamaan vuorovaikutustaan tai käytöstään tietoisesti päästäkseen lähemmäs yhteisön ulkopuolisia ihmisiä. Kuitenkin yhden käyttäytymiseen ja nonverbaaliseen viestintään liittyvän muutoksen haastatellut naiset huomasivat koskien ulkonäköä; esimerkiksi meikkaamisella ja hiusten värjäämisellä haastatellut ovat lähentäneet käytöstään ulkopuolisiin. Yksi haastateltavista kertoo halunneensa opetella kiroilemaan ja muutenkin yrittää sulautua ulkopuolisten joukkoon samanlaisella puhetyylillä. Muut haastateltavat kokivat kuitenkin, että kiroilu on lisääntynyt jonkin verran, muttei merkittävästi, ja että heidät hyväksyttäisiin joukkoon, vaikka he eivät kiroilisikaan.

Moni oli sitä mieltä, että eron jälkeen arkitekemisten muutoksen myötä myös käytös ja puheenaiheet ovat muuttuneet vuorovaikutuksessa luonnollisesti lähemmäs yhteisön ulkopuolisia. Erään haastateltavan mukaan käytös on saattanut muuttua eron lisäksi myös siksi, että ihmisen vanhetessa mielenkiinnonkohteet saattavat muuttua. Suurimman painoarvon saivat viihteeseen liittyvät asiat, joita ei ole saanut tehdä aiemmin yhteisön sisällä:

“No toki siis on alkanu just enemmän ehkä löytyyn semmosta yhteistä, koska kuitenkin koen, että aika isossa roolissa on niinku semmoset asiat, mitkä ei ollu omassa elämässä läsnä silloin, ku oli vielä VL (vanhoillislestadiolainen), että just kaikki leffat ja sarjat ja musiikki ja tämmöset, et kyllähän ne on vähän niinku tuonu sitten, et niistä pystyy niinku keskustella niitten ihmisten kanssa.”

Nykyään kaikki haastateltavat tekevät edellä mainittuja asioita, jolloin puheenaiheita yhteisön ulkopuolisten kanssa on enemmän kuin aiemmin ja niistä on myös helpompi puhua. Esimerkiksi yhden haastateltavan mukaan aiemmin ulkopuolisissa vuorovaikutussuhteissa toinen kertoi ja itse kuunteli, sillä oltiin “eri sfääreissä”, mutta nykyään viihdeasioistakin voi puhua niin, että kumpikin tietää, mistä puhutaan. Kaksi haastateltavista mainitsee, että myös kuulumisten vaihto ja omien asioiden jakaminen on nykyään tasavertaista sekä yhteisön ulkopuolisissa läheisissä vuorovaikutussuhteissa että yhteisön sisäisissä läheisissä vuorovaikutussuhteissa.

Viihteen lisäksi haastateltavat tunnistivat puheenaiheenmuutoksen liittyen uskontoon. Useampi haastateltavista mainitsi, että ulkopuolisissa vuorovaikutussuhteissa ei puhuta uskoon tai vanhoillislestadiolaisuuteen liittyvistä asioista, kuten aiemmin yhteisön sisällä. Yksi vastaajista kertoo voivansa väitellä räikeästikin uskon asioista ollessaan vuorovaikutuksessa ex-lestadiolaisten kanssa, mutta täysin ulkopuolisten kanssa niistä ei puhuta. Eräs haastateltava kokee, että ulkopuolisissa vuorovaikutussuhteissa puheenaiheet ylipäättään ovat melko arkisia, kun taas vanhoillislestadiolaisten kesken puhuttiin syvällisemmistä asioista.

Haastateltavat huomasivat myös, että puheenaiheet ovat muuttuneet ulkopuolisissa vuorovaikutussuhteissa siitä, mitä ne olivat heti eron jälkeen. Neljä viidestä haastateltavasta kertoi heti eron jälkeen olleen suuri tarve puhua ja kertoa taustastaan ulkopuolisille ihmisille. Kertomalla taustastaan haastateltavat halusivat esimerkiksi selittää käytöstään tai suhtautumistaan tiettyihin asioihin tai tuoda vahvasti esiin sen, etteivät ole enää vanhoillislestadiolaisia:

“Mä tulin just vaihto-opiskelemasta ja sielläki vaikka niinku tosi usein tuli sitte tunne, et mun on pakko selittää, miks... Miks mä oon tällanen, vaik ne ihmiset ei niinku todellakaan tiedä et on olemassa tämmönen joku outo uskonto jossain pienessä Suomessa tai siis silleen niinku...”

Tarve puhua taustasta on kuitenkin monien haastateltavien mukaan ajan saatossa vähentynyt, sillä vuorovaikutussuhteet ovat arkipäiväistyneet, ja nykyään he eivät halua identifioitua ex-lestadiolaisiksi tai antaa taustansa määrittää heitä liikaa. He eivät halua etenkaan heti tutustuessa uusiin ihmisiin leimautua tai paljastua ex-lestadiolaiseksi, sillä he pelkäävät sen erottavan heitä muista ja aiheuttavan ulkopuolista oloa. Yksi haastateltavista mainitsee, että irtaantumisen jälkeen kului aikaa ennen kuin erilaisuuden tunne karisi pois:

“Enää ei tarvi niinku miettii, et voinks mä sanoo sitä. Se on nykyään vaan silleen hauskaa, jos joku on vaan silleen et häh mitä ihmettä, et miten sä et oo nähny Leijonakuningasta, ja sit mä oon sillee sori, lahkolapsuus.”

Nykyään haastateltava osaa ottaa erilaisuuden ilmenemisen huumorilla, eikä hänen tarvitse enää peitellä mitään. Yksi haastateltu mainitsee kertovansa taustastaan yhteisön ulkopuolisille ihmisille vain, jos se tulee puheeksi. Toisaalta eräs toinen haastateltu kertoo, ettei ole koskaan piilotellut taustaansa muilta, vaikkei eroprosessista puhuminen vuorovaikutuksessa täysin yhteisön ulkopuolisten kanssa ole helppoa, sillä he eivät

välttämättä ymmärrä asiaa samalla tavalla. Useampi haastateltavista on kuitenkin sitä mieltä, että tausta tulee melko nopeasti esiin vuorovaikutuksessa uusien ihmisten kanssa ja sitä täytyy käsitellä jossakin vaiheessa suhdetta.

5.3 Identiteetin kehittyminen

Identiteettiin liittyvät tulokset on jaettu viitteen eri teemaan. Kaksi teemaa kertoo vanhoillislestadiolaisuudesta eronneiden identiteettiin vaikuttaneista henkilöistä ja ryhmistä. Muut kolme teemaa kuvaavat eroa ennen koettua identifioitumista lestadiolaiseksi, eron jälkeisestä vapauden ja itsenäisyyden tunnetta sekä tunnetta siitä, että on sinut itsensä kanssa.

5.3.1 Aikaisempi identifioituminen lestadiolaiseksi – me ja muut

Kaikki vastaajat olivat jossain vaiheessa ennen eroa identifioineet itsensä vahvasti lestadiolaisiksi. Vastauksista tuli esille myös se, että vanhoillislestadiolainen identiteetti vaikutti voimakkaasti arjen valintoihin ja tulevaisuudensuunnitelmiin, kuten perheen perustamiseen. Kaksi haastateltua kuvasi asiaa niin, että yhteisön kautta he saivat tietyn toimintakaavan, jonka mukaan heidän oli eletävä elämänsä. Tulevaisuuden suunnitelmat rakentuivat perheen perustamisen ympärille, eikä moni naispuolinen haastateltu pitänyt edes vaihtoehtona panostaa uraan tai koulunkäyntiin:

“Jos vertaa vaikka yläasteeseen tai ainaki yläasteen alkuaikoihin, niin mä aattelin, et voi ku mä löytäsin poikakaverin, jonka kaa meen pian kihloihin ja sit naimisiin. Ja sit mä teen perheen ja saan monta lasta ja oon kotiäiti ja tyyliin opiskelen ehkä lähihoitajaks siinä välissä. Ja siis tää peruskaava. Tavallaan nyt on ehkä hoksannut sen, että oikeesti mä voin opiskella, jos mä haluan, et musta on niinku siihen. Et ei oo koskaan tavallaan kannustettu mihinkään korkeimpiin opintoihin tähtäämään, koska on ollut se ajatus et mä oon vaan se kotiäiti – —.”

Yksi haastatelluista kertoi kokeneensa itse selkeän eron vanhoillislestadiolaisten ja yhteisön ulkopuolisten ihmisten välillä. Hän koki, että kaikkia kohtaan tulee olla ystävällinen, mutta hyviä ystäviä tai seurustelusuhteita ei yhteisön ulkopuolella voinut olla. Myös toinen vastaaja mainitsee kokeneensa selkeän jaon ”meihin” ja ”muihin”. Toinen puolestaan kertoi olleensa lapsesta asti paljon tekemisissä ulkopuolisten kanssa, eikä tuntenut olevansa erilainen kuin he.

Vanhoillislestadiolaisena eläminen aiheutti vastaajille haasteita ja ahdistusta. Yksi vastaaja kuvaa hävenneensä vanhoillislestadiolaisuuttaan ollessaan yhteisön ulkopuolella. Ennen eroa hän oli epävarma, ahdistunut ja itsevihainen. Yhteisön säännöt rajoittivat häntä niin, että hänestä tuntui syntiseltä esimerkiksi nyppiä kulmakarvojaan. Myös perheen perustamiseen liittyvät tiukat kaavat ahdistivat useaa haastatelluista. Etenkin naispuoliset vastaajat ahdistuivat valmiista kotiäidin roolista, joka heitä tulevaisuudessa odotti. Eräs vastaaja kertoo tuskailleensa sen kanssa, voiko ottaa ex-vanhoillislestadiolaista veljeään lapsensa kummiksi. Haastatellut kokivat paineita siitä, kuinka yhteisössä täytyy käyttäytyä samalla tavalla kuin kaikki muutkin, ja persoonallisten elämänvalintojen tekeminen on hankalaa. Eroprosessin käynnistyessä elämäntapoihin ja arvoihin liittyvät ristiriidat kävivät haastatelluilla liian suuriksi, eivätkä he enää halunneet olla tunteistaan epärehellisiä itselleen tai muille.

5.3.2 Identiteettiin vaikuttavat henkilöt eron jälkeen

Vertaistuen tärkeys tunnistettiin läpi aineiston, sillä kaikki haastateltavat olivat olleet eron jälkeen yhteydessä toisiin vanhoillislestadiolaisuudesta eronneisiin ja kokivat vertaistuen vaikuttaneen positiivisesti minäkuvaansa. Kaikki kokivat myös identiteettiä vahvistavaksi tekijäksi kaverit tai ystävät, jotka olivat lähtöisin yhteisön ulkopuolelta. Suhteet toivat muun muassa tunteita siitä, että saa aloittaa puhtaalta pöydältä ilman vanhoillislestadiolaiseksi leimautumista ja että heidät hyväksytään sellaisena, kuin he ovat. Eräs vastaaja koki identiteettiin positiivisesti vaikuttaneeksi asiaksi harrastukset, toinen äitiyden ja äitiryhmät, joissa on ollut normaalia, että hankkii vain yhden lapsen.

Kaikki haastatellut kertoivat peilanneensa omaa identiteettiään lapsuudenperheen jäseniin ja heidän mielipiteisiinsä. Kaikki kokivat, että heihin on kohdistunut pettymyksen tunteita. Kaksi raportoi, että perheen kielteiset mielipiteet eivät vaikuta heidän minäkuvaansa. Loput kolme tunsivat kuitenkin negatiivisten asenteiden horjuttavan heidän minäkuvaansa. Erään haastatellun vanhempi esimerkiksi vähättelee haastatellun päätöstä ja tuntemuksia seuraavasti:

"Silloin ku mä olin tehny sen päätöksen siitä, et mä eroon, mulla oli vahvasti se ajatus, et mää oon hyvä näin ja kelpaan näin ja jos mä haluan uskoa johonkin taivaaseen, nii pääsen sinne. Ja hyvät ihmiset pääsee sinne. Ja sit mä keskustelin siitä mun vanhempien kaa ja sanoin sen mun isälle et kyl mä uskon, et mä voin päästä niinku näinki taivaaseen. Ja sit se

niinku repes ihan hirveeseen nauruun. Et se saattaa vieläki tulla mulla, jos mä mietin semmosta uskonnollista puolta itessäni. Nii sit et se vaikuttaa silleen, et onks se sit noin niinku mun isäki sano tai reagoi niinku noin.”

Yhteisöön kuuluvat perheenjäsenet saattoivat horjuttaa eronneen identiteettiä: edellä mainitun haastatellun vanhemmat vaikuttavat edelleen siihen, että hän miettii toisinaan, oliko sittenkin väärässä eron suhteen. Perheenjäsenet toisaalta myös joissain tapauksissa tukivat ja vahvistivat identiteettiä. Esimerkiksi yksi haastateltava sai eron jälkeen välittävän tekstiviestin äidiltään ja koki sen vahvistavan identiteettiään. Kahden haastateltavan minäkuva ja itseluottamus oli parantanut se, kun heitä oli keuhut rohkeudesta jättää yhteisö. Yksi koki epäreiluna sen, että kaverit yhteisön sisällä kohtelevat häntä eri tavalla, vaikka hän on omasta mielestään aivan sama ihminen kuin ennen eroakin.

5.3.3 Sinut itsensä kanssa

Eron jälkeen moni vastaajista koki itseluottamuksensa ja rohkeutensa vahvistuneen. He hyväksyvät oman itsensä ja ovat saaneet yhteisön ulkopuolelta vahvistusta siihen, että tekivät erotessaan oikean valinnan. Eräälle haastatellulle oli opetettu, että yhteisön ulkopuoliset miehet vain pettävät ja tekevät pahaa. Omasta yhteisön ulkopuolelta tulleesta miehestään hän sai vahvistusta sille, että oli tehnyt oikein. Yksi vastaajista kertoo suoraan hakeutuneensa psykoterapiaan, mikä on auttanut häntä olemaan sinut itsensä kanssa. Moni vastaaja koki eläneensä ennen eroa ”reunalla” osallistuessaan sekä yhteisön sisäiseen että sen ulkopuoliseen elämään, mikä sai heidät tuntemaan olonsa epärehelliseksi. Esimerkiksi eräs haastatelluista koki ennen, että oli kaksi roolia, mutta eron jälkeen hän on omaksunut itselleen roolien yhdistelmän:

“Ehkä siinä on aikasemmin ollu kaks, että on ollu semmonen lestadiolainen minä ja sit semmonen työ- ja vapaa-aika -minä ja nykyään ne on ehkä sitte yhistyny jollain lailla. Tavallaan se lestadiolainen minä on sieltä laimentunut taustalta vähän niinku pois. Et ehkä enemmin on kuitenkin ollu tietyllä tapaa niinku kaks minää jollain lailla.”

Eron jälkeen haastatellun identiteettiä on vahvistanut se, että voi elää vapaasti omien arvojensa mukaan. Myös kaksi vastaajista oli jo ennen eroa lähtenyt opiskelemaan alaa, jota ei yleensä odoteta vanhoillislestadiolaisilta. Ammatti-identiteetti oli tärkeä tuki heidän minäkuvalleen eroprosessin aikana ja sen jälkeen, kun he joutuivat luopumaan merkittävästä palasesta identiteettiään:

“Mikä oli jossai vaihees mulle tosi tärkeetä oli silleen ammatti-identiteettiin liittyvät tilanteet. Tavallaan tuntu et oli semmonen toinen lähde sille identiteetille, joka oli myös tosi vahva. Niin tavallaan ei jääny silleen tyhjän päälle, et jossain, et kuuli et on tosi hyvä työssään tai ihan vaan, jos sai työpaikkoja, niin tuntu et ei oo niinku ei oo kaikessa jotenki silleen tosi epämääräinen ja kelvoton.”

Yksi haastateltu turvautui ammatti-identiteetistä lähtöisin olevaan kuulumisen ja merkityksentunteeseen eron jälkeen. Hänen itsearvostuksensa oli eron vuoksi huono, mutta työ sai hänet tuntemaan itsensä tärkeäksi.

Kaksi vastaajaa mainitsee minäkuvan vahvistumisen näkyvän siinä, että he ovat nykyään paljon rohkeampia yhteisön ulkopuolisten seurassa. Yksi kokee olonsa ulkopuolisten kanssa edelleen epämuikavaksi ja epäilee, haluavatko he tutustua häneen. Hänen eronsa on suhteellisen tuore, eikä hän ole saanut vielä paljoa kokemusta siitä, kuinka ihmiset yhteisön ulkopuolella ystävystyvät. Myös toinen haastateltu mainitsee, että heti eron jälkeen hän oli paljon epävarmempi ei-vanhoillislestadiolaisten kanssa kuin nykyään. Yksi vastaaja tuo esiin sen, että identifioituu piilomaahanmuuttajaksi asuttuaan pitkän aikaa ulkomailla, mikä saattaa osaltaan vaikuttaa ulkopuolisuudentunteeseen.

Negatiivisesti vastaajien minäkuvaan on vaikuttanut vanhoillislestadiolainen lähipiiri. Etenkin haastateltuja reilusti vanhemmat ihmiset ajattelevat, että he ovat huonompia ihmisiä, ja surevat eroa. Yksi vastaaja kuvaa verranneensa omaa elämäänsä yhteisöön kuuluvien sisarustensa elämään, minkä takia hän koki pitkään tekevänsä jotain väärin, koska ei tee samoja asioita kuin he.

5.3.4 Ryhmät identiteetin tukena

Nykyään tärkeitä identiteetin lähteitä vastaajille ovat ammatti, vanhemmuus, sekä yhteisössä että sen ulkopuolella olevaan perheeseen kuuluminen ja ystäväporukat. Yksi haastateltu mainitsee olevansa edelleen hengellinen, mutta ei koe tarvetta määritellä uskoaan. Moni kuvaa, että ryhmät eivät ole enää yhtä selkeärajaisia kuin ennen. Eräs haastatelluista kokee ”vaihtaneensa leiriä” ja olevansa nykyään itse kriittinen ja ennakkoluuloinen vanhoillislestadiolaisia kohtaan. Eräs vastaaja kiteyttää sen, että hänen identiteettinsä kehitty jatkuvasti edelleen, eikä hän varsinaisesti tiedä vielä kukaan on. Kaikki kokivat, että vanhoillislestadiolaisella taustalla on vaikutusta heidän identiteettiinsä,

mutta se näyttäytyy yksilöllisillä tavoilla. Eräs haastatelluista kuvaa, ettei taustastaan pääse eroon, vaan se säilyy osana identiteettiä läpi koko elämän:

“Ihminen voi niinku lähtee vanhoillislestadiolaisuudesta ite pois mutta se lestadiolaisuus ei lähe siitä ihmisestä ikinä, et jotenki se on niin iso osa identiteettiä yhä vielä tänä päivänä.”

Yksi kokee saaneensa yhteisöstä hyvän perustan minäkuvalleen. Taustan negatiivinen vaikutus identiteettiin taas näkyi esimerkiksi siinä, että eräs haastateltava ahdistuu edelleen tiivistä ryhmistä taustansa vuoksi. Toinen sen sijaan kertoo, että hänen roolinsa vanhoillislestadiolaisen suurperheen vanhimpana lapsena sisälsi paljon vastuuta, minkä takia hänen on edelleen hankalaa pyytää apua muilta. Kuitenkin neljä viidestä haastatellusta identifioi itsensä ex-vanhoillislestadiolaiseksi. Kokemuksen vahvuus vaihtelee todella merkityksellisestä arkiseen taustatekijään. Yksi ei kokenut identifioituvansa enää ollenkaan entiseksi vanhoillislestadiolaiseksi vaan kuvasi, ettei halua yhteisön enää määrittävän häntä. Kuitenkin vielä eron aikaan hänkin koki vahvasti tarpeen kutsua itseään ex-vanhoillislestadiolaiseksi erottuakseen selkeästi yhteisöstä, mutta tämä tarve on vuosien varrella poistunut. Myös muut raportoivat vahvempia tunteita, kuten katkeruutta tai kuulumisen tunteen kaipuuta heti eron jälkeen. Tunteet kuitenkin ovat lieventyneet ajan myötä.

5.3.5 Vapauden ja itsenäisyyden tunne

Haastateltavat kokevat, että eron jälkeen heillä on ollut vapaus määritellä itse, millaisia ovat, mistä asioista pitävät, mitkä heidän arvonsa ovat ja mistä asioista he voivat puhua. Aikaisemmin oman olemisen ja tekemisen rajat määrittivät yhteisössä, mutta nyt ehdottomaksi koettiin se, ettei haluta muiden määrittävän tai tuomitsevan sitä, mitä on aiemmin ollut tai mitä on nykyään.

Vastaajista kaikki paitsi yksi tuntevat, että he ovat saaneet eron jälkeen vahvemman tunteen siitä, että ovat itse kontrollissa omasta elämästään. Esimerkiksi yksi haastateltavista koki vielä eron aikaan, ettei voi itse vaikuttaa tapahtuviin asioihin, mutta nykyään hänellä on itsenäinen olo ja tunne siitä, että hän saa itse päättää ja olla vastuussa asioistaan. Haastateltavista kaksi koki myös, ettei nykyään ole enää tarvetta miellyttää perheenjäseniä tai muita lestadiolaisia, vaikka toisinaan saattaa ajatella asioita myös heidän näkökulmastaan esimerkiksi värjätessä hiuksiaan tai julkaistessa sisältöä

sosiaaliseen mediaan. Eräs kertoi siitä, kuinka vielä yhteisössä ollessa piti olla kiltti, reipas ja tunnollinen, mutta nykyään saa sanoa omat mielipiteensä eikä tarvitse esittää ja miellyttää. Yksi haastatelluista kertoi, että hän koki äänestäessään vapautta siitä, että sai valita ehdokkaan, joka edusti vähemmistöä ja oli erilainen kuin vanhempien ehdokas. Vastaaja, joka ei tuntenut muutosta asiassa, oli käynyt läpi monen vuoden eroprosessin, joten hän ei kokenut muutosta tapahtuneen enää virallisen eropäätöksen jälkeen.

6 POHDINTA

Tämän tutkimuksen aiheena oli uskonnollisesta yhteisöstä eronneiden vuorovaikutussuhteet ja identiteetti. Haastattelututkimuksen avulla etsimme vastauksia erityisesti siihen, kuinka vanhoillislestadiolaisuudesta eronneiden henkilöiden vuorovaikutussuhteet muuttuvat ja kehittyvät yhteisön sisällä ja sen ulkopuolella sekä kuinka heidän identiteettinsä kehittyi eroprosessin myötä. Tavoitteenamme oli vuorovaikutuksellisesta näkökulmasta laajentaa ymmärrystä sosiaalisen ympäristön muutoksen yhteydestä yksilön vuorovaikutuskäyttäytymiseen. Tulokset vahvistivat käsitystämme siitä, että eroprosessi vaikuttaa huomattavasti eronneiden henkilöiden sosiaaliseen elämään ja oman identiteetin kokemiseen.

6.1 Vuorovaikutussuhteiden kehittyminen yhteisöön kuuluvien kanssa

Ensimmäisenä kysimme, kuinka vanhoillislestadiolaisuudesta eronneiden henkilöiden vuorovaikutussuhteet yhteisöön kuuluviin läheisiin kehittyvät. Tuloksista nousi esiin, että läheiset suhteet yhteisöön kuuluviin etäännyivät eron jälkeen. Tämä johtunee siitä, että heidän kanssaan syntyi näkemyseroja, joiden vuoksi eronneet henkilöt eivät kokeneet enää samanlaista yhteenkuuluvuutta heidän kanssaan. Myös eron jälkeinen elämäntapojen muutos vei kauemmaksi yhteisöstä. Tuloksiamme tukee Bergerin (2015,

674–676) tutkimuksen havainto siitä, että uskonnollisesta yhteisöstä eroaminen aiheuttaa sosiaalisia haasteita suhteissa entisen yhteisön jäsenten kanssa.

Tuloksista käy ilmi, että vaikka ero järkytti monien vanhempia ja muita yhteisön jäseniä, ovat kaikki haastatellut edelleen yhteydessä vanhempiansa. Suhteet vanhempiin ja muihin perheenjäseniin muuttuivat eron myötä osalla parempaan ja osalla huonompaan suuntaan: suhteet saattoivat lähentyä, kun vastaajat saivat olla vapaammin omia itsejään heidän seurassaan, mutta osalla haastatelluista suhteet eivät palautuneet yhtä läheisiksi kuin ennen eroa. Kuitenkin kaikilla välit vanhempiin pysyivät, mikä kertoo perheen merkityksestä haastateltaville. Kukaan haastateltavista ei ollut kokenut hylätyksi tulemisen tunnetta verrattuna esimerkiksi Jehovan todistajien kokemuksiin (Ruoho 2015, 284).

Toisaalta haastatteluista kävi ilmi myös se, että nykyään eroa ei välttämättä nähdä niin suurena asiana tai tabuna kuin joitakin vuosikymmeniä sitten, joten kokemukset olisivat saattaneet poiketa paljonkin, jos mukana olisi ollut henkilöitä, jotka olisivat eronneet huomattavasti aiemmin yhteisöstä. Huomion arvoista on myös se, että vaikka suhteet vanhempiin muuttuivat joillakin etäisemmäksi kuin ennen eroa, olivat kaikki kuitenkin sitä mieltä, että välit olivat muuttuneet paremmiksi siitä, mitä ne olivat heti eron jälkeen. Tämä osoittaa ajan merkityksen eroprosessin käsittelyssä: ajan myötä negatiiviset tuntemukset eroon liittyen lieventyivät ja niistä oli päästy eteenpäin.

Ero muutti selkeästi käytöstä ja puheenaiheita yhteisöön kuuluvien kanssa. Tulosten pohjalta voidaan todeta, että eron jälkeen käytöstä ja puheenaiheita oli rajoitettava yhteisön jäsenten seurassa. Toisaalta osa koki joutuneensa sensuroimaan esimerkiksi mielipiteitään jo yhteisöaikana, mutta viimeistäänkin eron jälkeen suurin osa koki sensuroivansa käytöstään yhteisön jäsenten seurassa vähentääkseen sosiaalista etäisyyttä. Sensurointi tapahtui esimerkiksi välttelemällä puhumista ulkopuoliseen maailmaan liittyvistä, yhteisön jäsenten mielestä syntisistä asioista, kuten viihteestä. Viestinnän ja käytöksen muutos mukaili viestinnän mukauttamisen teorian periaatteita; havaittavissa oli siis konvergenssia eli viestinnän mukauttamista sanankaltaisemmaksi suhteessa toiseen (Giles 2009; Gallois ym. 2005). Etenkin iäkkäämpien yhteisön jäsenten seurassa haastatellut kokivat painetta mukautua heidän käytökseensä. Konvergenssia tapahtui esimerkiksi valehtelemalla vanhemmille ihmisille, että kuuluisi vielä yhteisöön. Paine viestinnän lähentämisestä johtui siitä, että iäkkäämmillä yhteisön jäsenillä koettiin olevan konservatiivisemmat arvot, eikä heitä haluttu järkyttää. Myös Gilesin (2009) ajatus

siitä, että konvergenssia tapahtuu todennäköisemmin, jos haluaa saada kunnioitusta toiselta osapuolelta, pätee tilanteisiin, joissa iäkkäämmälle yhteisön jäsenelle ei haluttu tuottaa pettymystä.

Käytöksen ja puheenaiheiden mukauttamista lähemmäs yhteisöä voidaan selittää sillä, että yhteisöstä eronneet halusivat välttää konflikteja ja kiusallisia tilanteita yhteisöön kuuluvien kanssa. Myöskin surun ja pettymyksen aiheuttamista yhteisöön kuuluville läheisille haluttiin välttää. Tämä tapahtui konvergenssin avulla, vähentämällä sosiaalista etäisyyttä. Toisaalta haastateltavat tunnistivat myös konvergenssia yhteisöön kuuluvien henkilöiden puolelta; esimerkiksi vanhempien koettiin mukauttaneen käytöstään välttelemällä uskonaiheista puhumista tai jättämällä kuuntelematta uskonnollista musiikkia yhteisöstä eronneen läsnä ollessa. Yhteisön jäsenten kanssa kommunikointi viestinnän mukauttamisesta huolimatta koettiin kuitenkin vähemmän luontevana verrattuna aiempaan elämään yhteisön sisällä, ja esimerkiksi kaikille sopivien puheenaiheiden keksiminen nähtiin hankalana.

Viestinnän mukauttaminen yhteisön sisäisissä suhteissa oli selkeästi konvergenssipainotteista; ainoastaan yksi henkilö mainitsi tehneensä eron jälkeen tahallisesti eroa eli divergenssiä yhteisöön provosoimalla yhteisön jäseniä. Käytöksessä divergenssiä loi lähinnä tervehtimisen muutos sekä ulkonäön muuttaminen lähemmäksi ulkopuolisia ja kauemmaksi yhteisöstä esimerkiksi värjäämällä hiuksia tai meikkaamalla. Syynä divergenssille voi olla halu lisätä sosiaalista etäisyyttä osapuolten välillä ja korostaa eroavaisuutta (Giles 2009), mutta tulostemme mukaan eroa tehtiin edellä mainittujen lisäksi myös siksi, että yhteisön jäsenten olisi helpompaa tunnistaa se, etteivät eronneet henkilöt kuulu enää yhteisöön, eikä siitä aiheutuisi ristiriitaa.

Berger (2015, 680) on osoittanut tutkimuksellaan, että eroamisesta seuraavat haasteet aiheuttavat uskonnollisesta yhteisöstä eronneille esimerkiksi paljon stressiä ja ahdistusta. Tämä tukee edellä mainittuja havaintojamme vanhoillislestadiolaisesta yhteisöstä eronneiden kokemuksista suhteissa yhteisöön kuuluvien läheisten kanssa. Monet tilanteet yhteisöön kuuluvien kanssa ovat nykyään epäluonnollisia ja vaikeita ja etenkin vanhojen ihmisten seurassa pelätään pettymyksen aiheuttamista. Yleisesti ottaen yhteisön sisäisissä suhteissa olo koettiin kuitenkin vapaammaksi nykyään, kun ei tarvitse valehdella ja saa olla oma itsensä, vaikka itse suhteet ja puheenaiheet muuten olisivat vaikeampia nykyään kuin yhteisöön kuuluttaessa.

6.2 Vuorovaikutussuhteiden kehittyminen yhteisön ulkopuolisten kanssa

Toisena kysyimme, kuinka vanhoillislestadiolaisuudesta eronneiden vuorovaikutussuhteet yhteisön ulkopuolisiin kehittyvät. Yhteisössä eläessään haastatelluilla oli sen ulkopuolisia suhteita, mutta välit ulkopuolisiin pysyivät etäisinä, eivätkä muuttuneet syväksi ystävyydeksi ennen eroa. Vastauksista suureksi syyksi nousi se, että heidän lähipiirinsä kehotti varomaan ulkopuolisia. Etäisyyteen vaikutti myös ulkopuolisuuden tunne, häpeä omasta taustasta ja aukoista sivistyksessä. Heidän epävarmuutensa ja pelko vanhoillislestadiolaisen lähipiirin reaktioista pitivät suhteet pinnallisella tasolla.

Eron jälkeen vastaajien vuorovaikutussuhteet yhteisön ulkopuolisten kanssa olivat lähentyneet. Haastatteluhetkellä he kokivat, että pystyivät olemaan yhteisön ulkopuolella vapaammin omia itsejään, eikä heidän tarvinnut pelätä yhteisöön kuuluvien reaktioita. He kuvasivat, että ystävät yhteisön ulkopuolella eivät tuominneet heitä, heidän elämänvalintojaan ja arvojaan. Muutama vastaaja huomautti myös, että ero ei ollut ainoa tekijä suhteiden lähentymisessä, vaan myös pitkä yhteinen historia ja aikuistuminen vaikuttavat suhteiden laatuun.

Vuorovaikutussuhteita yhteisön ulkopuolelle oli muodostunut töiden, opiskelujen, mielenkiinnonkohteiden ja elämäntilanteen, kuten vanhemmuuden kautta. Erittäin tärkeäksi osaksi ulkopuolisia suhteita nousivat toiset vanhoillislestadiolaisuudesta eronneet. Suurin osa haastatelluista piti heitä tärkeimpinä ihmisinä elämässään. Samanlainen tausta toi keskinäistä ymmärrystä, jota ei ollut mahdollista saavuttaa muiden kanssa. Vertaistuen merkitys korostui etenkin eroprosessin alkuvaiheessa ja heti eron jälkeen. Eri taustoista tulevat suhteet olivat kuitenkin yhtä lailla läheisiä ja haastateltujen mielestä oli hyvä, että ne perustuivat muihin asioihin kuin uskonnolliseen yhteisöön. Vastaajat kokivat, että muiden yhteisön ulkopuolisten seurassa olo oli vapaampi sen suhteen, ettei heidän tarvinnut puhua taustaansa liittyvistä aiheista samaan tapaan kuin ex-vanhoillislestadiolaisten kanssa. Heti eron jälkeen monilla oli vahva tarve puhua kaikille ulkopuolisille läheisille omasta taustastaan ja selitellä sillä käytöstään, joka saattoi poiketa normeista yhteisön ulkopuolella. Enää haastattelun aikaan he eivät kertoneet taustastaan heti tavatessaan uusia ihmisiä, sillä eivät halunneet leimautua heti ja pelkäsivät

aiheuttavansa väärinymmärryksiä. Toisaalta tausta tuli jossain vaiheessa yleensä ilmi, sillä se oli iso osa haastateltujen elämää.

Vaikka tutustuminen ja omana itsenään esiin tuleminen oli eron jälkeen ollut vapaampaa kuin ennen sitä, usealla haastatellulla oli vaikeuksia tutustua yhteisön ulkopuolisiin ihmisiin. Bergerin (2015, 674–676) tutkimuksessa myös ultraortodoksisesta juutalaisuudesta eronneilla henkilöillä ilmeni haasteita interpersonaalisten suhteiden muodostamisessa. Osa haastatelluista on joutunut tietoisesti miettimään, kuinka eri sosiaalisissa tilanteissa kuuluu käyttäytyä. Aiemman tutkimuksen mukaan yhteisössä opitaan oma kieli, eli annetaan asioille yhteisiä merkityksiä (Ruoho 2015, 378). Näiden merkitysten avulla selvittää päivittäisistä kohtaamisista kontekstiin sopivalla tavalla (Blumer 1986, 72). Erotessa yhteisöstä ulkopuolisen maailman kieli kuitenkin saattaa olla hyvin erilainen ja yksilö tuntee olonsa ulkopuoliseksi, koska ei ymmärrä kaikkien asioiden merkityksiä.

Vastaajat huomauttivat myös, että aiemmin yhteisö ”antoi” suhteet ja piti niitä jopa osittain kasassa, kun taas eron jälkeen suhteiden eteen täytyi tehdä enemmän työtä. Viestinnän mukauttaminen eli konvergenssi ei tapahdu aina tiedostetusti, joten myös ”luonnostaan” tapahtuva viestinnän lähentäminen voidaan nähdä konvergenssina. (Giles 2009; Gallois ym. 2005.) Moni vastaaja kuvasikin, että käyttäytymisen muutos, kuten yhteisön ulkopuolisista asioista puhuminen on tapahtunut luonnostaan sen kautta, kun on päässyt itse kokemaan samoja asioita. Aiempi tutkimus on yhtäläinen vastausten kanssa siltä osin, että uskonnollisesta yhteisöstä irtautuminen tapahtuu usein vaihteittain ja vaatii siksi aikaa (Timonen 2013a, 11). Vastaajat olivat pyrkineet konvergenssiin ulkopuolisten seurassa konkreettisesti myös kiroilemalla, meikkaamalla ja värjäämällä hiuksiaan.

6.3 Identiteetin kehittyminen

Kolmantena kysyimme, kuinka vanhoillislestadiolaisuudesta eronneen identiteetti kehittyi eron jälkeen. Tärkeäksi asiaksi aineistossa nousi eron jälkeinen kokemus itsemääräämisoikeudesta ja hallinnan tunteesta omassa elämästä vastapainona yhteisössä tapahtuneelle kontrolloinnille. Niitä pidettiin tärkeinä tekijöinä itseluottamukselle ja minäkuvalle. Myös rehellisyys itselle ja muille sekä mahdollisuus olla oma itsensä kaikkien seurassa toi helpotuksen tunteita. Testonin ym. (2019) tutkimus Jehovan

todistajista tukee tuloksia, sillä myös Jehovan todistajista irtautuneet kokivat, että ero oli positiivinen asia, jonka ansiosta heidän käyttöksensä vapautui niin, että he kykenivät olemaan omia itsejään. Identiteetin rakentamista vanhoillislestadiolaisuudesta eronneilla edesauttoi myös se, että he saivat mahdollisuuden tehdä vapaasti asioita, joista nauttivat ja jotka olivat heidän omien arvojensa mukaisia. Moni mainitsi esimerkiksi ammatin tai opiskelualan tuoneen heille paljon rakennusaineeksi identiteetin uudelleen muotoutumista varten.

Heti eron jälkeen haastatellut kokivat paljon epävarmuuden tunteita sekä yhteisöön kuuluvien että sen ulkopuolisten ihmisten kanssa. Etenkin ulkopuolisten kanssa epävarmuustekijät ovat vähentyneet huomattavasti ajan saatossa, kun vastaajat ovat oppineet luottamaan heihin ja käsitelleet omaa eroaan heidän kanssaan. Loppujen lopuksi yhteisön ulkopuolelle syntyneet suhteet vahvistivat haastateltujen minäkuvaa, sillä niissä haastateltuja ei tuomittu. Myös Meadin (2015, 137–178) mukaan vuorovaikutussuhteet, jotka antavat hyväksyntää ja tukea voivat parantaa henkilön minäkuvaa. Yhteisöön kuuluvien perheenjäsenten negatiivinen suhtautuminen sai osan haastatelluista kuitenkin tuntemaan itsensä epäonnistuneiksi, mutta toiset kertoivat, etteivät perheen mielipiteet vaikuttaneet heidän minäkuvaansa negatiivisesti, ja osa kuvasi saaneensa perheenjäseniltä välitöntä hyväksyntää heti eron jälkeen. Meadin mukaan ihmisen identiteetin yksi osa, objektiminä vastaanottaa kokemuksia ja rakentaa kuvaa siitä, miltä muiden ihmisten silmissä näyttää (em. 2015, 137–178). Vaikka haastateltavat saivat negatiivista palautetta käyttäytymisestään yhteisöön kuuluvilta läheisiltä, se ei välttämättä suoraan vaikuttanut heidän minäkuvaansa, sillä vasta subjektiminä reagoi vastaanotettuun tietoon itsestä (em. 2015, 164–175). Hyväksyntää sisältävät ihmissuhteet yhteisön ulkopuolella antoivat objektiminälle positiivista palautetta, joka oli ristiriidassa yhteisön sisältä tulevan negatiivisen palautteen kanssa, mutta johti suurella osalla vastaajista minäkuvan parantumiseen. Etenkin entisten vanhoillislestadiolaisten antama vertaistuki koettiin tärkeäksi vahvistajaksi. Vertaistuen myötä haastatellut saivat validoitua omia kokemuksiaan myös siitä, että yhteisöön kuuluva perhe saattoi kohdella heitä epäoikeudenmukaisesti.

Kaikki vastaajat identifioivat itsensä ennen eroa vanhoillislestadiolaisiksi ja vanhoillislestadiolainen tausta oli osa kaikkien vastaajien identiteettiä heti eron jälkeen. Se näyttäytyi yksilöllisesti, mutta suurimmalla osalla se oli itseä rajoittava tekijä. Kun vastaajat vielä olivat vanhoillislestadiolaisia, yhteisö asetti heille tietyt rajat ja toimintamallit, joiden

mukaan heidän olisi hyvä elää. Etenkin suurperheen ja kotiäitiyden malli näkyi vahvasti vastauksissa. Taustasta johtuen esimerkiksi avun pyytäminen, yhteisön ulkopuolisiin ihmisiin tutustuminen ja tiiviisiin ryhmiin kuuluminen koettiin eron jälkeen hankalina. Eroa ennen omaksuttu identiteetti lestadiolaisena oli hyvin ristiriitainen verrattuna siihen, mikä oli yhteisön ulkopuolella hyväksyttyä. Moni vastaaja kokikin alkuun pelkoa tai syyllisyyttä siitä, kuinka käyttäytyi erottuaan. He raportoivat kuitenkin ajan kuluessa taustan merkityksen vähentyneen identiteetin määrittäjänä. Timonen (2013a, 11) kuvaa irtautumista samaan tapaan voimakkaana muutostokemuksena, joka etenee vaiheittaisena prosessina. Hänen mukaansa menneisyys ja siihen liittyvät asiat alkavat ajan kuluessa näyttäytyä monipuolisemmin ja yhteisöstä irtautuja alkaa luottaa vahvemmin subjektiiviseen näkökulmaansa erosta (Timonen 2013b, 122–124).

6.4 Tutkimuksen arviointi

Toteutimme tutkimuksen puolistrukturoituna teemahaastatteluna, jonka tarkoituksena oli mitata laadullisesti haastateltavien kokemuksia tutkimusaiheestamme. Osa haastattelukysymyksistämme oli melko laajoja, minkä takia haastateltavilla saattoi olla vaikeutta hahmottaa niitä tai he saattoivat ymmärtää kysymykset hieman eri tavalla keskenään. Tutkimusmenetelmää voidaan kuitenkin pitää validina, sillä se antoi mahdollisuuden kysyä tarkentavia kysymyksiä, jos vastaaja ei ymmärtänyt kysymystä niin kuin olimme sen tarkoittaneet, minkä johdosta saimme kaikilta haastatelluilta merkitykseltään samankaltaiset vastaukset haastattelukysymyksiin.

Haastattelukysymyksiä oli myös määrällisesti paljon, joten saimme vastausten perusteella kattavan kuvan ilmiöstä ja vastaukset kaikkiin tutkimuskysymyksiimme.

Tutkimusaihe oli mielenkiintoinen ja ajankohtainen, ja kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että aiheesta on tärkeää tehdä tutkimusta, jotta myös heidän äänensä saadaan kuuluviin yhteiskunnassamme. Aihevalinta oli siis onnistunut, mutta tutkimuksen luotettavuutta olisi voinut vielä lisätä aiheen rajaaminen pienempään alailmiöön, kuten pelkkiin yhteisön ulkopuolella muodostuneisiin suhteisiin, jolloin tulokset olisivat voineet olla vieläkin yksityiskohtaisempia ja vastata yksiselitteisemmin juuri siihen, mitä oli tarkoitus mitata.

Aiheemme taustalla hyödynsimme kahta erilaista viestinnän ja vuorovaikutuksen teoriaa; viestinnän mukauttamisen teoriaa vuorovaikutussuhteiden analyysiin sekä symbolista interaktionismia identiteetin kehityksen analyysiin. Viestinnän mukauttamisen teoria soveltui erinomaisesti tutkiimme vuorovaikutussuhteisiin, sillä konvergenssia eli vuorovaikutuksen lähentämistä sekä divergenssiä eli vuorovaikutuksen etäännyttämistä tapahtui myös haastateltaviemme vuorovaikutussuhteissa teorian mukaisesti. Myös symbolinen interaktionismi sopi aiheen tutkimukseen hyvin, sillä sen mukaan identiteetti rakentuu vuorovaikutussuhteissa, ja tässä tutkimuksessa tutkimme sekä vuorovaikutussuhteita että identiteettiä. Symbolisen interaktionismin käsite rakensi kattavan perustan, jonka pohjalta tarkastelimme identiteettiä. Symbolinen interaktionismi ja viestinnän mukauttamisen teoria sopivat myös keskenään hyvin yhteen ja täydensivät toisiaan. Jouduimme kuitenkin pelkistämään symbolisen interaktionismin käsitettä paljon, mikä saattoi vaikuttaa analysoinnin laajuuteen.

Tutkimuksemme oli laadullinen tutkimus, minkä takia tuloksia ei voida yleistää koskemaan kaikkia vanhoillislestadiolaisuudesta eronneita, eikä täysin samanlaisia vastauksia välttämättä saataisi toistettaessa tutkimusta. Kaikkien haastateltavien kokemukset ja ihmissuhdetaustat olivat erilaisia, mutta vastauksista löytyi kuitenkin myös paljon yhtäläisyyksiä ja toistuvia kaavoja. Myös aiempi tutkimus muista uskonnollisista yhteisöistä eronneiden kokemuksista tukee tutkimustuloksiamme.

Tutkimuksemme antaa hyvää osviittaa siitä, millaisten haasteiden kanssa uskonnollisesta yhteisöstä ja etenkin vanhoillislestadiolaisuudesta eronneet joutuvat kamppailemaan läheisissä suhteissaan ja kuinka eroprosessi vaikuttaa heidän identiteettiinsä.

Tutkimuksemme lisää ymmärrystä henkilöistä, jotka ovat lähtöisin suljetusta yhteisöstä, ja antaa hyödyllistä tietoa uskonnollisesta yhteisöstä eronneen ihmissuhteiden kehityksestä ja identiteetin uudelleenrakentumisesta eron jälkeen. Aiemmassa tutkimuksessa on keskitytty lähinnä kansainvälisiin uskonnollisiin yhteisöihin, kuten Jehovan todistajiin, joten tutkimuksemme vanhoillislestadiolaisuudesta eronneista tuo tutkimuskentälle aiheen kotimaista näkökulmaa ja laajentaa myös käsityksiä eri uskonnollisista yhteisöistä eronneiden kokemusten kansainvälisistä yhtäläisyyksistä.

Yhteiskunnallisesti ajatellen tutkimustuloksemme ovat tärkeitä, sillä ne osoittavat sosiaalisen ympäristön muutoksen yhteyden yksilön vuorovaikutuskäyttäytymiseen. Ymmärrystä siitä, että vertaistuellalla ja tukiverkostolla on erittäin suuri merkitys identiteetin

ja suhteiden kehitykselle etenkin eroprosessin alkuvaiheessa, voidaan hyödyntää vanhoillislestadiolaisuudesta eronneiden integroitumisessa ja sopeutumisessa yhteisön ulkopuoliseen yhteiskuntaan.

6.5 Jatkotutkimus

Koska suurin osa haastateltavistamme oli nuoria aikuisia ja haastatteluissa nousi esiin lähivuosina tapahtunut vanhoillislestadiolaisuudesta eroamisen arkipäiväistyminen, jatkossa olisi hyvä tehdä tutkimusta myös laajemmin eri ikäluokista. Erityisesti sellaisilta henkilöiltä, jotka ovat eronneet vanhoillislestadiolaisuudesta jo vuosikymmeniä sitten voisi saada merkittävää tietoa siitä, kuinka yhteisöstä eroaminen ja sen vaikutus suhteisiin ja identiteettiin on ajan myötä muuttunut. Jatkossa on myös tärkeää tutkia mahdollisimman monipuolisesti erilaisista uskonnollisista yhteisöistä eronneita, sillä vaikka yhtäläisyyksiä eri yhteisöistä eronneiden välillä on havaittavissa paljon, eroavat yhteisöt normeiltaan, mikä vaikuttaa myös erokokemukseen.

Vanhoillislestadiolaisuudesta eronneiden kokemuksissa oli samankaltaisuuksien lisäksi yksilöllisiä eroja ja etenkin perheen sisäisen kulttuurin vaikutus näkyi vastauksissa. Jatkotutkimusta ajatellen voisi olla hyvä tehdä myös erilaisten perheiden vuorovaikutuskulttuuria vertailevaa tutkimusta, jolloin voitaisiin paremmin ymmärtää perheen merkitys eroprosessissa. Tutkimusta olisi hyvä tehdä myös monitieteisesti, jotta voitaisiin syventyä paremmin myös eron jälkeiseen terveydentilaan. Esimerkiksi Moskowitzin (2014) mukaan uskonnollisista yhteisöistä eronneilla on todettu mielenterveysongelmia eron seurauksena. Yhteiskuntamme kannalta aiheen tarkemmalla tuntemuksella voi olla merkittäviä seurauksia, joten tutkimusta olisi tärkeää lisätä ja monipuolistaa.

KIRJALLISUUS

- Allardt, E. (1976). *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Helsinki: WSOY.
- Berger, R. (2015). Challenges and coping strategies in leavening an ultra-Orthodox community. *Qualitative Social Work*, 14:5, s. 670–686.
- Blumer, H. (1986). *Symbolic interactionism: perspective and method*. Berkeley: University of California Press.

- Dahlbacka, I. & Swanström, A. (2006). *Växelterkan och identitet: kyrka och religion i Finland och Sverige 1809–1999*. Turku: Åbo Akademi.
- Davidman, L. (2015). *Becoming un-orthodox: Stories of ex-Hasidic Jews*. New York, New York: Oxford University Press.
- Gallois, C., Ogay, T., & Giles, H. (2005). Communication accommodation theory: A look back and a look ahead. Teoksessa W. Gudykunst (Toim.), *Theorizing about intercultural communication*, s. 121–148. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.
- Giles, H. (2009). Accommodation theory. Teoksessa S. Littlejohn & K. Foss (Toim.), *Encyclopedia of communication theory*, s. 1–4. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.
- Griffin, E., Ledbetter, A. & Sparks, G. (2014). *A First Look at Communication Theory*. Lontoo: McGraw-Hill Education.
- Heino, H. (2002). *Mihin Suomi tänään uskoo*. Porvoo: WSOY.
- Hurtig, J. (2013). *Taivaan taimet: uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta*. Tampere: Vastapaino.
- Hurtig, J. & Leppänen, M. (2012). *Maijan tarina: lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö yksilön ja yhteisön traumana*. Helsinki: Kirjapaja.
- Jehovan todistajat (2018). Miten paljon Jehovan todistajia on maailmassa? Haettu osoitteesta <https://www.jw.org/fi/jehovan-todistajat/usein-kysyttyä/miten-paljon-jehovan-todistajia/>
- King, P. (2003). Religion and Identity: The Role of Ideological, Social and Spiritual Contexts. *Applied Developmental Science*, 7:3, s. 197–204.
- Linjakumpu, A. (2012). *Haavoittunut yhteisö: hoitokokoukset vanhoillislestadiolaisuudessa*. Tampere: Vastapaino.
- Linjakumpu, A. (2018). *Vanhoillislestadiolaisuuden taloudelliset verkostot*. Tampere: Vastapaino.
- Lohi, S. (1997). *Pohjolan kristillisyyks: lestadiolaisuuden leviäminen Suomessa 1870–1899*. Oulu: Suomen rauhanyhdistysten keskusyhdistys.
- Mead, G., Huebner, C.W., Daniel, R. & Joas, H. (2015). *Mind, self & society*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Moskowitz, J. (2014). Israel's young ultra-orthodox Jews feel strain of leaving, 'returning to the question': The Haredim are an insular and growing community, while those who leave the faith often find themselves alone. *GlobalPost*.
- Nykänen, T. (2012). *Kahden valtakunnan kansalaiset: vanhoillislestadiolaisuuden poliittinen teologia*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Ratinen, S. (2019). *Matkaystävä*. Helsinki: Otava.
- Rauhala, P. (2018). *Synninkantajat*. Helsinki: Gummerus.
- Regan, P. (2011). *Close Relationships*, Routledge.
- Rova, M-L. (2016). *Uskonsota keittiössä*. Helsinki: Gummerus.
- Ruoho, A. (2013). *Päästä meidät pelosta: hengellinen väkivalta uskonnollisissa yhteisöissä*. Helsinki: Nemo.
- Ruoho, A. (2015). *Vartiotorin varjossa: toisenlainen totuus jehovantodistajuudesta*. Jyväskylä: Atena.
- Ruoho, A. (2017). *Pyhät, pahat ja pelokkaat: pelko ja itsetuhoisuus hengellisissä yhteisöissä*. Jyväskylä: Atena.
- Ruoho, A. & Ilola, V. (2014). *Usko, toivo ja raskaus: vanhoillislestadiolaista perhe-elämää*. Jyväskylä: Atena.
- Salomäki, H. (2010). *Herätysliikkeisiin sitoutuminen ja osallistuminen*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Suomen Rauhanyhdistysten keskusyhdistys ry SRK. (2019). Vanhoillislestadiolaisuus. Haettu osoitteesta <https://srk.fi/fi/nain-me-uskomme/vanhoillislestadiolaisuus/>

Suomen Rauhanyhdistysten keskusyhdistys ry SRK. (2019). Näin me uskomme. Haettu osoitteesta <https://srk.fi/fi/nain-me-uskomme/nain-me-uskomme/>

Suomen Rauhanyhdistysten keskusyhdistys ry SRK. (2019). Historiaa. Haettu osoitteesta <https://srk.fi/fi/nain-me-uskomme/historiaa/>

Suomen evankelis-luterilainen kirkko EVL. (2019). Sanasto: Lestadiolaisuus. Haettu osoitteesta <https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Lestadiolaisuus>

Suomen evankelis-luterilainen kirkko EVL. (2019). Sanasto: Herätysliike. Haettu osoitteesta <https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Lestadiolaisuus>

Testoni, I., Bingaman, K., Gengarelli, G., Capriati, M., De Vincenzo, C., Toniolo, A., ... Zamperini, A. (2019). Self-appropriation between social mourning and individuation: A qualitative study on psychosocial transition among Jehovah's witnesses. *Pastoral Psychology*, s. 1–17.

Timonen, J. (2013a) *Todellisuudesta toiseen: identiteetin rakentuminen uskonnollisista yhteisöistä irtautuneiden elämänkertomuksissa*. Joensuu: Helsinki: Suomen kansantietouden tutkijain seura; Tiedekirja [jakaja].

Timonen, J. (2013b). *Identiteetin rakentuminen uskonnollisista yhteisöistä irtautuneiden elämänkertomuksissa* (Lectio praecursoria, Itä-Suomen yliopisto). *Elore* 20:2, s. 121–125.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018.). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

LIITE 1

Tutkimusongelma: Uskonnollisesta yhteisöstä eronneiden vuorovaikutussuhteet ja identiteetti.

Tutkimuskysymykset:

- Miten uskonnollisesta yhteisöstä eronneen vuorovaikutussuhteet yhteisöön kuuluviin läheisiin kehittyvät?
- Miten uskonnollisesta yhteisöstä eronneen vuorovaikutussuhteet ulkopuolisiin läheisiin kehittyvät?
- Kuinka identiteetti rakentuu uudelleen vuorovaikutustilanteissa uskonnollisesta yhteisöstä eroamisen jälkeen?

Teemahaastattelun teemat ja haastattelukysymykset:

1. Demografiset kysymykset

- Ikä
- Sukupuoli
- Asuinpaikka

2. Erotapahtuma

- Milloin erosit yhteisöstä?
- Voitko kuvailla eroasi?

3. Ihmissuhteet

3.1 Ihmissuhteet yhteisöön kuuluvien kanssa

- Keihin yhteisöön kuuluviin läheisiin olit yhteydessä ennen eroa?
- Keihin yhteisöön kuuluviin läheisiin olit yhteydessä eron aikana/ heti eron jälkeen?
- Keihin yhteisöön kuuluviin läheisiin olet yhteydessä nyt?
 - Miten kuvaisit suhteitasi näiden henkilöiden kanssa? / Millaiset välit teillä on?
 - Miten suhteet ovat muuttuneet eron jälkeen?
 - Millaisena koet suhteiden muutoksen? -> positiivisena/negatiivisena?

3.2 Ihmissuhteet yhteisön ulkopuolella oleviin

- Millaisia ihmissuhteita sinulla on yhteisön ulkopuolella?
- Millä tavalla aloit kehittää suhteita muihin kuin yhteisön jäseniin? Missä tutustuit?
- Keihin olit yhteydessä eron aikana/ heti eron jälkeen?
- Keihin olet yhteydessä nyt?

- Miten kuvailisit suhteitasi näiden henkilöiden kanssa?
- Miten suhteet ovat muuttuneet ajan saatossa?
- Miten koet suhteiden muutoksen? -> positiivisena/negatiivisena?
- Miten suhteet yhteisön sisällä ja sen ulkopuolella oleviin eroavat?
- Minkä ryhmien jäsenenä pidät itseäsi nyt?
- Jos tarvitset apua, kehen otat yhteyttä?

4. Puheenaiheet, puhetyylit ja käytös

4.1 Yhteisöön kuuluvien läheisten kanssa

- Miten puheenaiheet ovat muuttuneet?
- Miten puhetyyli on muuttunut? (esim. erilaiseksi ja etäisemmäksi läheisistä)
- Miten käytöksesi on muuttunut läheisten seurassa yhteisöstä lähdön jälkeen?
- Miten koet muutoksen? -> positiivisena/negatiivisena?

4.2 Yhteisön ulkopuolisissa suhteissa

- Miten olet joutunut muuttamaan puhetyyliäsi tai käytöstäsi päästäksesi lähemmäs uusia ihmisiä?
- Miten puheenaiheet ovat muuttuneet?
- Miten käyttäytymisesi näissä suhteissa eroaa verrattuna aikaisempiin ihmissuhteisiisi?
- Miten koet muutoksen? -> positiivisena/negatiivisena?

5. Minäkuva

- Millaiseksi koet oman identiteettisi/minäkuvasi?
- Miten identiteettisi on muuttunut yhteisöstä lähdön jälkeen?
- Missä vuorovaikutustilanteissa eron jälkeen olet kokenut, että identiteettiäsi on vaikutettu positiivisesti/negatiivisesti?
- Kuka/ketkä ovat vaikuttaneet minäkuvasi muodostumiseen yhteisöstä lähdön jälkeen?
 - Millä tavoin yhteisön sisällä olevat ihmiset vaikuttavat minäkuvaasi?
 - Millä tavoin yhteisön ulkopuolella olevat ihmiset, joiden kanssa olet vuorovaikutussuhteessa, vaikuttavat minäkuvaasi?